

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
Психолого-педагогічний факультет
Кафедра початкової освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

(підпис)

(прізвище, ініціали)

« ____ » _____ 20 ____ р.

Реєстраційний № _____

« ____ » _____ 20 ____ р.

ПРОЕКТНА ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ЗАСІБ
ОПРАЦЮВАННЯ ЗМІСТУ ХУДОЖНЬОГО
ТВОРУ УЧНЯМИ 3 КЛАСУ

Кваліфікаційна робота студентки
групи ПНП-м-13
ступінь вищої освіти: магістр
спеціальності 013 Початкова освіта
Богдан Христини Миколаївни

Керівник: кандидат пед.наук, доцент

Білоконна Ніна Іванівна

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис)

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

Вступ.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ У НАВЧАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	
1.1. Проектна технологія навчання як основа взаємодії вчителя та учнів.....	7
1.2. Літературне читання в умовах сучасної початкової школи.....	28
1.3. Особливості організації проектної діяльності молодших школярів на уроках літературного читання у зв'язку з аналізом змісту художніх творів.....	34
Висновки до розділу	
1	43
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ У 3 КЛАСІ	
2.1. Стан досліджувальної проблеми у шкільній практиці.....	45
2.2. Програма експериментального навчання.....	61
2.3. Результати дослідження.....	74
Висновки до розділу	
2	77
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	80
ДОДАТКИ	89

ВСТУП

XXI століття – період стрімких та бурхливих змін, економічних зрушень, нестримного розвитку інноваційних технологій. Це кидає виклик усьому традиційному й ординарному. Сучасне суспільство потребує активної та творчої особистості, здатної адекватно орієнтуватись в інформаційному просторі, нестандартно вирішувати складні проблеми, бути відкритою до соціальних змін, справами доводити свою значущість для суспільства [63, с.63].

Новий Державний стандарт освіти в Україні (2018) проголошує зміну напрямку навчання у бік практики, покладає відповідальність на учнів, які, вільно висловлюючи свою позицію на уроці, вирішуючи пізнавальні завдання, співпрацюючи з однокласниками в команді, дбають за результат у процесі навчання особистісно-орієнтованої системи [75, с.13].

Зміст сучасної початкової освіти та весь навчально-виховний процес має бути підпорядкований індивідуальним особливостям кожної учня (дитиноцентризм), а навчальні предмети зосереджуватися навколо нього, не руйнуючи його природу. Співробітництво передбачає рівноправні суб`єкт-суб`єктні відносини між учителем та учнями і реалізується через різні способи організації взаємодії вчителя та учнів у навчально-виховному процесі початкової школи. У зв`язку з цим реформування шкільної освіти потребує відродження проектної технології. Ідеї проектного навчання зустрічались у працях видатних зарубіжних та вітчизняних учених (Д. Дьюї, У. Кілпатрик, Є. Коллінгс, Л.Левін, С.Шацький) [3, с.15].

Проектна технологія дедалі більше поширюється в системі освіти різних країн світу. Причини цього явища, як вважають дослідники (Є.Полат, С.Гончаренко, Н.Пахомова, О.Онопрієнко, Л.Кондратова та ін.), виявляються не лише у сфері педагогіки, а й у соціальній сфері, зокрема:

- ✓ необхідність не стільки передавати учням обсяг певних знань, скільки навчити їх набувати знання самостійно, застосовувати їх для вирішення нових пізнавальних та практичних завдань;

- ✓ актуальність розвитку в учнів комунікативних навичок, умінь працювати в різних групах, виконувати соціальні ролі, вирішувати конфліктні ситуації;
- ✓ необхідність різноманітних людських контактів, поглядів на одну проблему, ознайомлення з різними культурами;
- ✓ значущість для діяльності людини вмінь застосовувати дослідницькі методи: добирати необхідну інформацію, аналізувати її з різних поглядів, висувати гіпотези, робити висновки тощо [74, с.156].

Проблемі використання проектних технологій в сучасному освітньому процесі присвячували свої праці О. Пехота, Є. Полат, Г. Селевко, В. Гузєєв та інші. Особливу увагу заслуговують дослідницькі роботи останніх років О.Коберник та Т.Подобедової, де відображено суть процесу проектної діяльності та умови її впровадження в навчально-виховний процес початкової школи.

Ми поділяємо думку Л.Максимчук про те, що проектна технологія – це практика особистісно зорієнтованого навчання в процесі конкретної діяльності учня на основі його вільного вибору та з урахуванням його інтересів. У свідомості учня це має такий вигляд - *Я знаю, для чого мені треба все, що я пізнаю, і де я можу ці знання застосувати*. Для педагога – це прагнення знайти розумний баланс між академічними та прагматичними знаннями, вміннями й навичками [49, с.5].

Все це обумовило вибір теми нашого дослідження «Проектна технологія як засіб опрацювання змісту художнього твору учнями 3 класу».

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка впливу проектної технології на опрацювання змісту художнього твору.

Для досягнення мети були поставлені наступні **завдання**:

1. Проаналізувати наукову психолого-педагогічну та методичну літературу з даної проблеми.
2. Проаналізувати в учнів 3 класу рівень сформованості умінь аналізувати зміст художніх творів.
3. Обґрунтувати та експериментально перевірити вплив проектної технології на формування умінь аналізувати зміст художніх творів.
4. Проаналізувати отримані результати та сформулювати висновки.

Об'єктом дослідження є процес організації уроків літературного читання у 3 класі.

Предметом дослідження є проектна діяльність учнів 3 класу як засіб аналізу змісту художніх творів.

Ми **припускаємо**, що рівень розуміння учнями змісту художніх творів значно зросте за умови використання різних видів навчальних проектів та активної пізнавальної діяльності.

Методи дослідження: теоретичні - вивчення й аналіз психолого-педагогічної, методичної літератури з досліджуваної проблеми; аналіз навчальних програм, шкільних підручників та методичних посібників; емпіричні - спостереження за навчально-виховним процесом, анкетування, кількісний та якісний аналізи діагностичних зрізів.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося на базі Криворізької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 8 Криворізької міської ради Дніпропетровської області у 3-А (28 учнів) та 3-Б (27 учнів) класах.

Результати дослідження знайшли відображення у публікаціях автора:

1. Богдан Х.М. Формування громадянської компетентності молодших школярів засобом проектної технології: збірник наукових праць студентів «Актуальні питання теорії і практики початкового навчання» / Х.М. Богдан // . – Кривий Ріг: КДПУ, 2018. – Вип. 11. – С 20-22.
2. Богдан Х.М. Проектна технологія як засіб опрацювання змісту художнього твору: збірник наукових праць студентів «Актуальні питання

теорії і практики початкового навчання» / Х.М. Богдан // . – КДПУ, 2018. – Вип. 11. – С 23-24.

3. Богдан Х.М. Роль проектної технології у засвоєнні молодшими школярами змісту художнього твору: збірник наукових праць «Формування ключових предметних компетентностей засобами сучасних освітніх технологій» / Х.М. Богдан // . – Кривий Ріг: Видав. Р.А. Козлов, 2018. – Вип.1. – 139-143.
4. Богдан Х.М. Гуманістичне виховання особистості у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського: тези / Х.М. Богдан // Матеріали III Всеукр. пед читання, присвяч. 100-річчю народження Василя Сухомлинського «Підготовка фахівців в умовах імплементації концептуальних засад розвитку педагогічної освіти в Україні». – Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, - 2018. – С. 15-16.

Брала участь у II міському науково-практичному семінарі «Концепція НУШ в аспекті літературної освіти».

Структура магістерської роботи: дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаної літератури та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ У НАВЧАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

1.1. Проектна технологія навчання як основа взаємодії вчителя та учнів.

На сьогодні освіта України ставить безліч завдань щодо змісту й організації навчання. Сучасне суспільство потребує якісно нових характеристик освітніх систем, спрямованих на розвиток умінь самостійної діяльності, критичного мислення та навичок ефективної взаємодії у процесі комунікації. На сучасному етапі реформування шкільної освіти виникла потреба відродження проектної технології у вітчизняній практиці початкової школи, оскільки він має незаперечну цінність, що співвідноситься з діяльнісним підходом у сучасній дидактичній системі [72, с.44].

Проект, як зазначають вчені (О. Пехота, Є. Полат, О.Пометун, Л.Пироженко та інші), – це мета, яку дитина зрозуміла, прийняла, реалізувала у процесі діяльності. У перекладі з латини термін «проект» (projectio) означає «кинутий уперед», тобто проект є прототипом будь-якої діяльності. У сучасному розумінні – це намір, ідея, що будуть здійснені у майбутньому за певних умов. Проект як навчальний метод є чудовим дидактичним засобом активізації пізнавальної діяльності, розвитку креативності та одночасно формування певних рис особистості [21, с.6].

Взагалі у науковій літературі існує декілька понять-визначень слова «проект» (див.табл.1.1).

Таблиця 1.1

Визначення поняття «проект»

Визначення поняття	Автор
<i>Проект</i> – це комплекс пошукових, дослідницьких, графічних та інших видів робіт, виконаних з метою практичного або	Є. Полат [74, с.64]

теоретичного розв'язання значущої проблеми.	
<i>Проект</i> – це будь-яка робота, виконана від «щирого серця», що має певну цільову настановку.	В.Кіпатрик [4, с.10]
<i>Проект</i> – це спеціально організований учителем і самостійно виконаний учнями комплекс дій, де вони можуть бути самостійними для прийняття рішень та відповідальними за свій вибір, результат праці, створення творчого продукту.	В. Гузеев [20, с.79]
<i>Проект</i> – це спеціально організований педагогом і самостійно реалізований тими, хто навчається, на основі суб'єктивного визначення мети комплекс дій, що завершуються створенням продукту, який складається з об'єкта праці, виготовленого у процесі проектування, і його представлення у вигляді усної чи писемної презентації.	Г. Селевко [87, с.108]
<i>Проект</i> розглядає у тісному взаємозв'язку з дослідженнями, спрямованими на розв'язання практичної задачі. Учений зазначає, що розробка проекту обов'язково передбачає створення певного продукту внаслідок творчої або дослідницької діяльності	О. Савенков [86, с.54]
<i>Проект</i> – це систематична форма організації діяльності у взаємозв'язку її теоретичних і практичних аспектів.	С.Кримський [43, с.56]
<i>Проект</i> – це досить тривала і послідовна діяльність, що виконується для досягнення реальної мети та розв'язання життєвої проблеми.	Р.Уоткінс [25, с.5]
<i>Проект</i> – це інноваційна форма організації освітнього середовища.	Л. Ващенко [25, с.6]

Як відомо, дидактичні основи методу проектів розробили американські педагоги Д.Дьюї та його послідовники В.Кілпатрик, Є.Коллінз, Є.Паркхерст.

Теоретичною основою методу проектів є прагматична концепція американського педагога Джона Дьюї: діяльність учня, що спрямована на формування його мислення, на основі власного досвіду [70, с.2].

Джон Дьюї запропонував будувати навчальний процес на активній основі, спираючись на цілеспрямовану діяльність учнів з урахуванням їх особистої зацікавленості в різноманітних знаннях. Американці змогли конструктивно підійти до суті методології й усвідомити величезні переваги нових підходів. У США, Англії, Бельгії, Німеччині та багатьох інших країнах ідеї проектної технології знайшли широкий відгук і втілення [70, с.2].

Важливим, на нашу думку, є те, що в основу методу проектів покладена ідея прагматичної спрямованості на результат. Головним є те, що результат власної діяльності можна побачити.

Вільям Кілпатрик вдосконалив систему роботи над проектами. Школярі визначали собі практичні завдання (проекти), плануючи і виконуючи їх, набували знань та навичок. Зміст освітньої роботи, на думку прихильників методу проектів того часу, визначається дійсністю, що оточує дитину, бо тільки з нею може бути пов'язана активна діяльність учнів. У процесі цієї діяльності, яка ґрунтується на дитячих інтересах, відбувається конструювання навчального процесу та його змісту, який реалізується через ряд дослідів, так пов'язаних між собою, що відомості, одержані від одного дослідів, стають основою розвитку і збагачення цілого ряду інших дослідів. Проекти, на думку Кілпатрика, повинні задовольняти інтерес дітей [3, с.16].

Суть технології полягала в тому, що у зв'язку з вивченням окремих тем навчальних курсів учні намічають проекти визначених робіт, під час виконання яких застосовуються раніше отримані ними знання. Проект чи завдання

спочатку обговорювались учителем разом з дітьми щодо його доцільності [3, с.17].

Ідеї проектного навчання виникли і у вітчизняній практиці паралельно з розробками американських педагогів під керівництвом Станіслава Шацького. Під його керівництвом була організована група співробітників-однодумців, які намагалися активно використовувати проектні методи в практиці викладання. Видатний педагог визначив основні елементи даної технології:

- реальний досвід дитини, який має бути виявлений педагогами;
- організований досвід (педагог будує заняття на основі того, що знає про досвід дитини);
- зіткнення з нагромадженим людським досвідом (готові знання);
- вправи, які дають дитини нові навички [67, с.35].

Проектна технологія в науковій літературі може замінюватись іншими термінами, наприклад: «*проект*», «*метод проектів*», «*проектна діяльність*».

Визначень ключового поняття досліджуваної технології існує безліч. У таблиці 1.2 подаємо, на нашу думку, найзмістовніші визначення.

Таблиця 1.2

Визначення поняття «Метод проектів»

Визначення поняття	Автор
<i>Метод проектів</i> - це певна сукупність навчально-пізнавальних прийомів, що дозволяють вирішити певну проблему під час самостійних дій з обов'язковою презентацією результатів.	Є.Полат [74, с.143]
<i>Методу проектів</i> – це організація навчання, коли набуваються знання і навички у процесі планування й виконання	С.Гончаренко [19, с.134]

практичних завдань – проектів	
<i>Метод проектів</i> – комплексний навчальний метод, який дозволяє індивідуалізувати навчальний процес, дає можливість виявити самостійність у плануванні, організації та контролі своєї діяльності.	Г.Селевко [87, с.122]
<i>Метод проектів</i> – це універсальний «життєвим метод дослідження», який підготує дитину до життя .	Л. Левін [46, с.45]
<i>Метод проектів</i> – це освітня технологія, спрямована на здобуття учнями знань у тісному зв'язку з реальною життєвою практикою, формування в них специфічних умінь та навичок завдяки системній організації проблемно-орієнтованого навчального пошуку.	Л.Бодько [12, с.2]
<i>Метод проектів</i> – це система навчання, за якої особистість набуває знання в процесі планування і виконання поступово ускладнених практичних завдань – проектів.	Н.Котелянець [38, с.48]
<i>Метод проектів</i> – це педагогічна технологія, зорієнтована не на інтеграцію фактичних знань, а на їх застосування та здобуття нових. Активне включення школяра у створення тих чи інших проектів дає можливість засвоювати нові способи людської діяльності в соціокультурному середовищі.	Т.Кутурженко [44, с.10]

Дослідження теоретичних аспектів методу проектів здійснені Є.Полат, С.Гончаренко, Г.Селевко та ін. Із таблиці 1.2 видно, що ключове поняття дослідження технології автори розглядають: як сукупність навчально-пізнавальних прийомів; як освітню технологію; як комплексний навчальний метод. Аналіз наукових праць згаданих вище науковців дозволяє зробити висновок, що *метод проектів* – це сукупність засобів, дій учнів у визначеній послідовності для досягнення поставленої задачі – розв’язання певної проблеми, значущої для школярів та оформленої у вигляді конкретного кінцевого продукту. Це система способів, прийомів і засобів організації та здійснення самостійної аналітичної діяльності учнів у процесі вирішення навчального завдання. Така робота школярів є не лише пошуковою, а й творчою [25, с.6].

Метод проектів є одним із сучасних методів навчання, що належать до методів навчання в співпраці. Він є особливо продуктивним, тому що в ньому можуть бути реалізовані одразу декілька сучасних підходів: особистісно орієнтований, комунікативно-діяльнісний тощо. Особливістю методу є те, що він орієнтований на перехід від авторитарного стилю навчання до демократичного, завжди зорієнтований на самостійну діяльність учнів, яка реалізується як в індивідуальній, так і в парній, груповій діяльності, що завжди передбачає розв’язання проблеми [88, с.14].

Процес створення проекту називається *проекткуванням*. Аналізуючи сутність поняття проектування Г. Ісаєва зазначає, що це особливий тип інтелектуальної діяльності, відмінною особливістю якої є перспективна орієнтація на практично спрямоване дослідження [33, с.4]. О.Онопрієнко розглядає проектування як самостійний вид діяльності, що передбачає наявність таких етапів: прогнозування, планування, конструювання, моделювання [64, с.4].

Проектна діяльність – це конструктивна і продуктивна діяльність особистості, спрямована на розв’язання життєво значущої проблеми,

досягнення кінцевого результату в процесі цілепокладання, планування і здійснення проекту [26, с.476].

Проектна діяльність забезпечує цілісність педагогічного процесу і єдність навчання, виховання і розвитку особистості. Організація проектної діяльності спирається на основні закономірності педагогічного процесу та психологічного змісту [34, с. 62].

Проектна діяльність – це, як свідчить шкільна практика, один із перспективних напрямів роботи учнів у сучасній освіті. Беручи за основу особистісно-орієнтований підхід до навчання і виховання, він сприяє розвитку пізнавального інтересу до різних галузей знань, формує навички співробітництва [96, с.10].

Навчальний проект – самостійна завершена творча робота учнів, виконана під керівництвом вчителя. Це сукупність завдань для учнів, проблеми, що потрібно розв'язати, пошук способів їх вирішення, організація форм взаємодії учнів з учителем й одне з одним, а також аналіз отриманого результату [77, с.41]. Його результат – це індивідуальний досвід проектної діяльності учня. Оскільки таке навчання розвивається у продуктивній діяльності, то, на думку Т.Мантули, воно розширює сферу суб'єктивності в процесі самовизначення, творчості і конкретної участі [50, с.45].

Розробка навчального проекту, як і будь яка нова форма роботи, викликає в учнів певне здивування чи цікавість. Цікавість є початковою стадією пізнавальної спрямованості особистості учня. На основі цікавості виникає допитливість – прагнення дитини проникнути за межі побаченого. На відміну від цікавості, допитливість пов'язана із змістом проектної діяльності й виявляється у прагненні пізнати об'єкт своєї уваги [55, с.13].

М. Крупеніна вважала, що навчальні проекти комплексно реалізують такі педагогічні принципи: самостійність; співробітництво дітей і дорослих; облік вікових, індивідуальних особливостей дітей; діяльнісний підхід; актуалізація суб'єктивної позиції дитини у педагогічному процесі; взаємодія педагогічного процесу з навколишнім середовищем [4, с.12].

Спираючись на рекомендації М.Крупеніної пропонуємо таку послідовність створення проекту як продукту активної навчальної діяльності учнів (див. рис.1.1):

- 1) постановка завдання;
- 2) розробка безпосереднього проекту;
- 3) організація громадської думки про здійснення заходу;
- 4) безпосередня трудова діяльність;
- 5) облік виконаної роботи [4, с.13].

Етапи створення навчального проекту

Рис. 1.1.

Проектна технологія передбачає розв'язання суб'єктом навчання або їх групою певної проблеми, в результаті чого вони отримують певну суму знань. Основний принцип методу проектів – це опора на інтереси [14, с.44].

Кожна дитина – це особистість. «Особистісно зорієнтоване навчання – це утвердження людини як найвищої цінності, навколо якої ґрунтуються всі інші суспільні пріоритети», - зназначає І.Д.Бех [6, с.13]. Проектна технологія безпосередньо впливає на розвиток учня, орієнтується на нього. Вона дає можливість учителеві тісно впливати на зовнішні мотиви (допитливість, прагнення бути дорослим, активне сприйняття нового) та на внутрішні мотиви (почуття обов'язку, бажання вчитися, любов до книги, потяг до самоосвіти, прагнення до успіху тощо) школяра, дає змогу поєднати ціннісно-змістовні

основи культури та процес діяльнійсоціалізації учня. Саме через це в наш час дана технологія стала надзвичайно актуальною [2, с.6].

Аналіз наукової літератури свідчить, що цінність методу проектів полягає у тому, що він сприяє розвитку інтересу до навчання, ініціативи, самостійності, умінню планувати свою діяльність, враховує інтереси суб'єкта навчання, розвиває свідоме ставлення до діяльності.

Метод проектів має величезну цінність, адже завдяки його реалізації учні:

- навчаються добре виконувати роботу, відчуваючи при цьому радість і гордість за результати;
- стають оптимістами;
- навчаються мислити, їхні думки базуються на фактах, а не на передбаченнях;
- навчаються вчитися, знають, де і як потрібно знаходити матеріал, як тлумачити факти, як їх обґрунтовувати;
- набувають навичок роботи в команді;
- вчаться ставити мету, зважати на думку товаришів;
- навчаються ефективно працювати, планувати свою працю на кожному етапі, знають, де знайти засоби для досягнення мети та як їх запровадити;
- зацікавлюються самостійною роботою;
- вчаться розраховувати свої сили в процесі навчальних занять [78, с.43].

Цей перелік можна продовжувати, адже на практиці метод проектів розглядається як інновація, метою якої є створення для дитини умов, за яких вона оволодіє вмінням активно здобувати, оновлювати та розвивати свої знання, зможе їх творчо застосувати.

Проектна технологія передбачає наявність проблеми, що вимагає інтегрованих знань і дослідницького пошуку її вирішення. Результати запланованої діяльності повинні мати практичну, теоретичну, пізнавальну значимість. Головною складовою методу є самостійність учня [93, с.5].

Під час роботи за проектною технологією можливе й виникнення деяких проблемних питань. При підготовці й проведенні уроку важливо володіти мистецтвом комунікацій, не давити на дітей своїм авторитетом, не нав'язувати власної думки, дати можливість дітям самим відчувати бажання дослідити й вивчити певне питання; уміти встановлювати та підтримувати в групі проекту стійкий позитивний емоційний настрій; контролювати правильні відносини учнів при груповій взаємодії; сприяти рівноцінній участі членів групи у вирішенні поставлених завдань; психологічно й емоційно налаштовувати робочу групу на позитивне розв'язання проблеми [89, с.46].

У процесі проектної діяльності як окремого виду навчання, що організовує та спрямовує пізнавальну активність учня, зосереджуються важливі умови та можливості прямого й опосередкованого впливу на пізнавальні інтереси [83, с.27].

Характерні особливості проектної технології створюють широкі можливості для формування в учнів умінь, пов'язаних із самостійним освоєнням нових знань. Вони виявляються у розмаїтті форм самостійної роботи, оволодінні новими способами пізнавальної діяльності, проблемному підході, елементах пошуку або дослідження творчої діяльності [94, с.52].

Логіка проектної діяльності виключає надання учням знань у готовому вигляді. Натомість створюються умови:

а) для самостійної ініціативи учня, що спричинює актуалізацію у свідомості, відчуттях і мотивах суперечностей між наявним та бажаним рівнем знань і вмінь;

б) для розвитку пізнавального інтересу, на цій основі й можуть формуватися внутрішні мотиви учіння, які впливатимуть на різноманітні сфери пізнавальної діяльності учнів;

в) для творчої самореалізації учня;

г) для навчальної взаємодії між учителем та учнями (співробітництва), в основі яких лежали б не підлеглість і покора, а співпраця, відкритість і довіра [29, с. 36].

Організація співробітництва з учнями передбачає використання різноманітних способів: спільне визначення мети діяльності; створення ситуації вільного вибору; створення навчального діалогу; використання рольової гри; участь дітей в оцінці уроку; добір навчального матеріалу [79, с.287].

Аналізуючи теоретичні джерела та досвід роботи вчителів, можна виявити такі способи організації взаємодії учнів та вчителя:

- спільне створення навчально-дидактичного матеріалу (співтворчість);
- створення спільних проектів (навчальне проектування) [3, с.16].

Якщо умовно поєднати всі ці способи в логічно взаємопов'язаний ланцюжок, то проектування завершує його, а попередні способи є складовими його етапів. Тому створення спільних проектів займає найвищу сходинку в ієрархії способів організації взаємодії учнів та вчителя в навчально-виховному процесі початкової школи щодо складності організації [3, с.16].

Як зазначають Т. Даниленко, В. Пеньшина [22, с.55], проектна технологія надає вчителю роль «незалежного консультанта», а учням – активних учасників» (див.табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Сутність проектної технології

№	Етапи діяльності	Зміст діяльності учнів	Зміст діяльності вчителя	Способи організації взаємодії
1	Підготовка. Визначення теми та мети проекту	Обговорюють, Шукають інформацію	Розповідає про задум, мотивує, допомагає у постановці завдань	Навчальний діалог
2	Планування	Формулюють завдання та обговорюють їх	Коригує запропоновані ідеї, висуває	Спільне визначення мети діяльності

			пропозиції	
3	Прийняття рішень	Вибір оптимального варіанта	Спостерігає, непрямо керує діяльністю	Ситуація вільного вибору. Дискусія
4	Збір інформації	Збирають інформацію	Спостерігає, непрямо керує діяльністю	Добір навчального матеріалу
5	Аналіз інформації, формулювання висновків	Аналізують інформацію, конструюють різні варіанти	Коригує, спостерігає, радить	Створення дітьми навчального дидактичного матеріалу
6	Захист проєктів та колективний аналіз	Презентують проєкти на оцінюють	Обговорює разом з дітьми	Участь дітей в оцінюванні проєкту

Із таблиці 1.3 видно, що на різних етапах проєктування зміст діяльності вчителя та учнів змінюється. Змінюються і відносини у системі «учень-вчитель»

- ✓ учень визначає мету діяльності – учитель допомагає йому в цьому;
- ✓ учень відкриває нові знання – учитель рекомендує джерела знань;
- ✓ учень експериментує – учитель розкриває можливі форми і методи експерименту, допомагає організувати пізнавально-трудова діяльність;
- ✓ учень обирає – учитель сприяє прогнозуванню вибору;
- ✓ учень активний – учитель створює умови для розвитку активності;
- ✓ учень – суб'єкт навчання, учитель – партнер;
- ✓ учень відповідає за результати своєї діяльності – учитель допомагає оцінити отримані результати і виявити способи вдосконалення діяльності.

Потрібно зазначити, що дослідники по-різному підходять до питання класифікації навчальних проєктів. Наведемо декілька класифікацій, що

найбільше підходять темі нашого дослідження. Наприклад, В.Кіпатрик подає таку класифікацію проектів(див. табл.1.4):

Таблиця 1.4

Класифікація проектів за в.Кіпатриком

<i>1.Створювані або продуктивні проекти</i>	Пов'язані з трудовою діяльністю - доглядом за рослинами і тваринами, підготовкою різноманітних макетів, конструкторською діяльністю тощо.
<i>2.Споживчі проекти</i>	метою такого типу проектів є споживання у найширшому розумінні, включаючи розваги. Це підготовка екскурсій, розробка і надання різних послуг (ремонт одягу, взуття, інформаційні послуги тощо) ;
<i>3.Проекти розв'язання проблеми</i>	Такий тип проектів передбачає науково-дослідницьку діяльність школярів.
<i>4.Проекти розв'язання історичних або літературних проблем</i>	Як правило, такий тип проектів поєднується з дискусійними формами роботи.
<i>5.Проекти-вправи</i>	Проекти навчання і тренування для оволодіння певними навичками.
<i>6.Проекти-втілення ідей</i>	Такий тип передбачає розробки різноманітних сценаріїв, наприклад телепередачі «Найрозумніший», побудова НЛЮ тощо.
<i>7.Проекти для отримання естетичної насолоди</i>	Передбачає відвідування театру, милування картинами відомих художників тощо.
<i>8.Проекти подолання інтелектуальної перепони</i>	Наприклад, з'ясування чому Тараса Шевченка називають кобзарем.
<i>9.Проекти набуття нових знань та досвіду</i>	Наприклад, підготовка для шкільної їдальні презентаційних овочевих страв.

Є. Коллінз по-іншому підійшов до цього питання. Він виокремлює 4 типи шкільних проектів[4, с.13], серед них такі (див.табл. 1.5):

Таблиця 1.5

Класифікація проектів за Є.Коллінзом

<i>Ігрові</i>	<i>Розповідні</i>	<i>Екскурсійні</i>	<i>Ручні</i>
Проекти, які передбачають створення сценарію та проведення свят, розваг, вистав, фізкультурних хвилинок та презентація їх своїм одноліткам, батькам.	Проекти, які передбачають створення та презентацію журналів, газет, фестивалів, фотовиставок.	Особливістю таких проектів є колективне створення екскурсійних маршрутів своєю школою, містом.	Проекти передбачають створення та презентацію поробок із природного матеріалу.

Під час використання проектної технології вирішується ціла низка різномірних дидактичних, виховних і розвивальних завдань: розвиваються пізнавальні навички учнів, формується вміння самостійно конструювати свої знання, вміння орієнтуватися в інформаційному просторі, активно розвивається критичне мислення, сфера комунікації тощо [36, с.87].

Є. Полат [74, с.124] пропонує таку класифікацію навчальних проектів відповідно до (див.табл. 1.6):

Таблиця 1.6

Класифікація навчальних проектів за Є.Полат

<i>Домінуючої діяльності</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ дослідницькі; ✓ практико-орієнтовані; ✓ ігрові; ✓ інформаційні; ✓ творчі.
<i>Предметно-змістової галузі</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ монопроекти; ✓ міжпредметні проекти.
<i>Характеру координації</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ з безпосередньою координацією; ✓ з опосередкованою координацією.

<i>Характеру контактів</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ у межах навчального закладу; ✓ регіональні проекти; ✓ міжнародні проекти.
<i>Кількості учасників</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ індивідуальні; ✓ парні; ✓ групові.
<i>Тривалості проекту</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ короткотривалі; ✓ середньотривалі; ✓ довготривалі.

Заслуговує на увагу класифікація навчальних проектів, здійснена Н.Пахомовою[67, с.134]. На її думку, класифікація навчальних проектів здійснюється з метою їх систематизації для наступного відбору як дидактичного матеріалу у процесі застосування технології проектного навчання: «навчальний проект може бути адаптований педагогом відповідно до умов його застосування, тому у назви класифікації вносять лише характерні ознаки проекту, що обов'язково повинні бути умовою його реалізації». Н.Пахомова навчальні проекти об'єднує у групи залежно від (див.табл.1.7):

Таблиця 1.7

Класифікація навчальних проектів за Н.Пахомовою

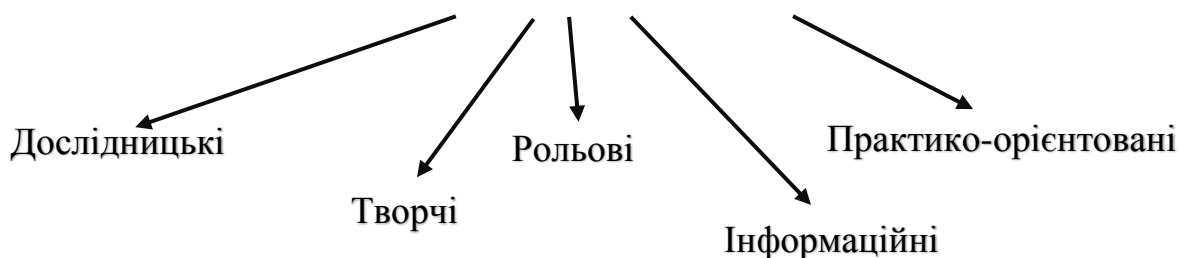
➤ <i>Домінуючого виду діяльності</i>	<ul style="list-style-type: none"> • пошукові, • дослідницькі, • технологічні, • імітаційні, • конструктивні, • творчі.
➤ <i>Сфери застосування результатів</i>	<ul style="list-style-type: none"> • екологічні, • країнознавчі, • соціологічні. • природничі, • лінгвістичні, • культурологічні.
➤ <i>Технологій, що застосовуються</i>	<ul style="list-style-type: none"> • мультимедійні,

	<ul style="list-style-type: none"> • телекомунікаційні.
➤ <i>Способів об'єднання результатів на етапі презентації</i>	<ul style="list-style-type: none"> • конференція, • конкурс, • змагання, • концерт.
➤ <i>Організаційних форм проведення роботи над проектом стосовно педагогічної системи</i>	<ul style="list-style-type: none"> • аудиторні, • позааудиторні.
➤ <i>Виду презентації</i>	<ul style="list-style-type: none"> • видавницькі, • інсценувальні, • відеодемонструвальні.
➤ <i>Складу учасників</i>	<ul style="list-style-type: none"> • одновікові, • різновікові.

При використанні методу проектів необхідно, перш за все, розуміння того, що проекти можуть бути різними. Як бачимо, класифікація навчальних проектів може здійснюватись за такими ознаками:

- домінуюча в проекті діяльність (дослідницька, пошукова, творча, рольова, інформаційно-прикладна);
- предметно-змістова складова (моно- або міжпредметні проекти);
- характер координації проекту (з відкритою координацією або з прихованою координацією);
- характер контактів (внутрішні: учні певного класу, школи);
- кількість учасників проекту (індивідуальний, груповий, масовий);
- термін виконання проекту – короткотривалий (заняття), середньо тривалий (від тижня до місяця), довготривалий (декілька місяців).

Відповідно до першої поданої ознаки(*домінуюча в проекті діяльність*) можна виділити наступні *типи проектів* [25, с.5-8]:

1. *Дослідницькі* – це такі проекти, які вимагають добре продуманої структури, визначеної мети, актуальності дослідження, значення, методів у тому числі експериментальних і дослідницьких робіт, а також методів опрацювання результатів. Ці проекти сприяють логіці дослідження і структура їх наближена або така ж як і справжніх наукових досліджень. Цей тип проектів включає:

1. актуальність теми, яка узята для дослідження,
2. формулювання проблеми дослідження, його предмета і об'єкта,
3. визначення задач,
4. визначення методів, джерел інформації
5. вибір методології, гіпотез
6. розробка плану, шляхів вирішення
7. обговорення отриманих результатів
8. висновки
9. оформлення результатів досліджень,
10. визначення нових проблем для подальшого розвитку дослідження.

2. *Творчі* проекти вимагають виділення домінуючого аспекту. У них немає детально проробленої структури спільної діяльності. Структура тільки намічається і потім розвивається таким чином, щоб отримати кінцевий результат, який відповідає інтересам учасників проекту. Доцільним є домовлення про результати, які плануються та форма представлення. Це може бути твір, фільм, газета, відеофільм, свята, гра, експедиція та інші. Оформлення результатів творчого проекту вимагає чітко продуманої структури у вигляді сценарію відеофільму, плану твору, статті, репортажу, програми свята, дизайну і рубрик газети, альбому і т.д.

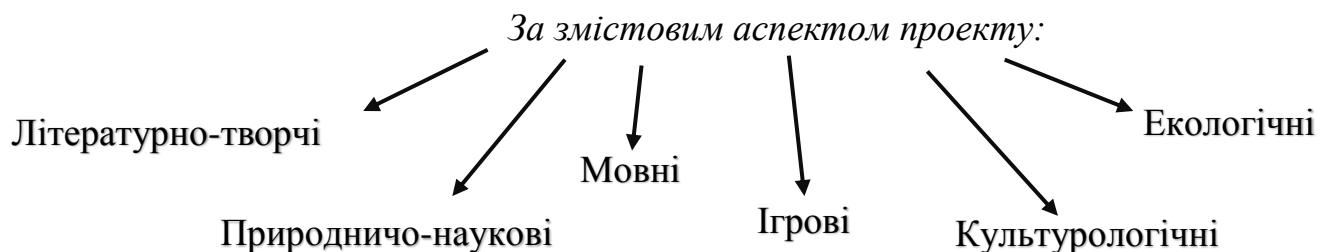
3. *Рольові* – це проекти, у яких (як у творчих) структура тільки намічається і залишається відкритою до завершення роботи. Характер і зміст проекту беруть на себе у визначених ролях учасники. Це літературні персонажі або вигадані герої, що імітують відносини (соціальні або ділові),

які ускладнюються придуманими учасниками, ситуаціями. Ступінь творчості в цих проектах дуже висока, але переважає рольова гра. Результати цих проектів намічаються на початку виконання або вимальовуються лише в кінці.

4. *Інформаційні* проекти спрямовані на збір інформації про явище або якийсь об'єкт. З цією інформацією ознайомлюються учасники проекту, аналізують і узагальнюють факти, які призначені для широкої аудиторії. Так як і дослідницькі, інформаційні проекти вимагають добре продуманої структури, систематичної корекції по ходу роботи.

5. Практико-орієнтовані проекти відзначаються чітко визначеним із самого початку результатом діяльності учасників проекту, який зорієнтований на соціальні інтереси самих учасників роботи (газета, документ, відеофільм, спектакль, програма дій, проект закону, довідковий матеріал тощо). Потребують продуманої структури, навіть сценарію діяльності учасників із визначенням функції кожного. Дуже важливо добре організувати координаційну роботу через обговорення, корекцію спільних дій, презентацію отриманих результатів та можливих способів використання їх на практиці, зовнішню оцінку проекту.

У практиці роботи вчителів, урахувавши специфіку навчання дітей початкових класів, слід інтегрувати проекти за домінуючою діяльністю (дослідницько-інформаційний, інформаційно-ігровий тощо) [25, с.9-12].

1. *Літературно-творчі*. Поширений тип спільних проектів молодших школярів, під час роботи над якими учні можуть ґрунтовно проаналізувати та зрозуміти зміст художнього твору, вивчити життєвий шлях видатного письменника тощо.

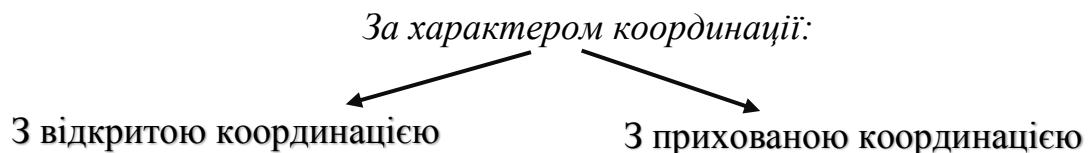
2. *Природничо-наукові*. Зазвичай мають чітко окреслене дослідницьке завдання (наприклад, дослідити стан довкілля певної місцевості).

3. *Екологічні проекти*. Здебільшого потребують використання дослідницьких, наукових методів, інтегрованих знань із різних галузей.

4. *Мовні (лінгвістичні)*. Навчальні проекти, спрямовані на оволодіння мовним матеріалом, формування певних мовленнєвих навичок та вмінь: лінгвістичні, спрямовані на вивчення мовних особливостей, мовних реалій, фольклору; філологічні, передбачають вивчення етимології слів, літературні дослідження тощо).

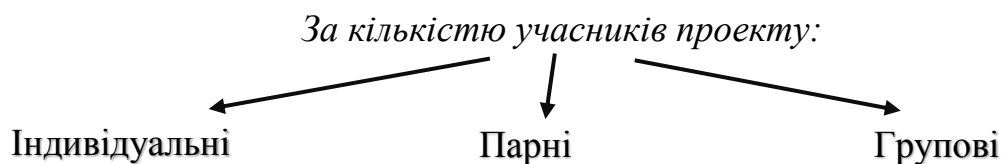
5. *Культурологічні*. Мають зв'язок з історією та традиціями різних країн. За змістом можуть бути історико-географічними, етнографічними, політичними, мистецтвознавчими, економічними.

6. *Ігрові*. За змістом можуть бути уявними мандрівками; імітаційно-діловими, які моделюють професійні та комунікативні ситуації; драматизація, соціальні імітації.

1. *Безпосередній*, тобто з відкритою координацією. Учитель (координатор) бере участь в проекті в своєму власному статусі, направляє роботу, організовує окремі етапи проекту. Тут важливим є відмова від авторитарного керівництва, робота в співдружності з учасниками, при збереженні функцій консультування, але без нав'язування свого рішення.

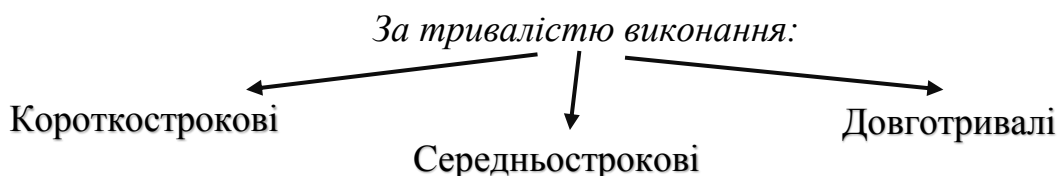
2.3 *прихованою координацією* (можливо головним чином в телекомунікаційних проектах). Координатор виступає як повноправний учасник проекту і не виявляє свій справжній статус вчителя в період діяльності груп-учасників. Свій вплив він здійснює за рахунок лідерських і професійних якостей за критерієм компетентності [31, с.98].

1. *Індивідуальні* проекти, передбачають, що учні працюють самостійно. При цьому один проект виконує один учень.

2. *Парні* проекти передбачають роботу молодших школярів у парі, тобто два учні працюють над створенням одного проекту.

3. *Групові* проекти створюються молодшими школярами у групі (від 3 і більше учнів) [70, с.10].

1. *Короткострокові* – це мініпроекти, що розраховані на один урок;

2. *Середньострокові* – це проекти, що розраховані на декілька уроків;

3. *Довгострокові* – це проекти, що розраховані на тиждень. Практика свідчить, що довгострокові проекти використовуються досить рідко і потребують спеціальної підготовки учнів, учителя та створення проектної матеріальної технічної бази, залучення батьків [4, с.11].

1. *Монопредметні* проекти – це проекти, що виконується на матеріалі конкретного предмета;

2. *Міжпредметні* – проекти, де інтегрується зміст декількох навчальних предметів;

3.Надпредметні – це проекти, що містять зміст дисципліни, яка не входить до програми початкової школи. Такі проекти, як показує практика, використовуються досить рідко. [3, с.17].

Найперспективнішими видами проектної діяльності, з огляду на її потенціальні психолого-педагогічні можливості, є колективні міжпредметні чи надпредметні проекти, що не тільки виступають як інтегруючий фактор і фактор сучасної освіти, що не тільки систематизують знання, а й забезпечують максимальне його наближення до реальних потреб життя, творчої самореалізації і конструктивної соціалізації особистості учнів [89, с.33].

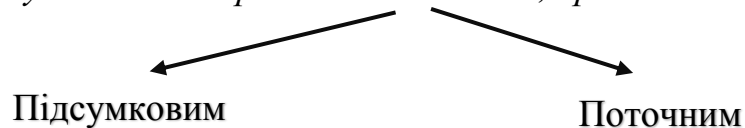
1.Внутрішні – це проекти, що проводяться в межах одного класу;

2.Міжпаралельні – це проекти, що проводяться в межах паралелі класів;

3.Міжшкільні – це проекти, що проводяться із залученням учнів різних шкіл району, міста;

4.Обласні – це проекти, що проводяться із залученням учнів з різних областей країни [3, с.15].

За метою, яку ставить перед собою вчитель, проект може бути [3, с.16]:

За характером партнерських взаємодій[25, с.10-11]:

На основі аналізу теоретичних джерел можемо зробити висновок про те, що проектна технологія набуває нового переосмислення в умовах діяльнісного підходу особистісно-орієнтованого навчання. Він найповніше забезпечує суб'єкт-суб'єктну взаємодію учасників навчально-виховного процесу. Ефективність застосування проектної технології залежить від рівня підготовки вчителя та учнів. Можна стверджувати, що проектна діяльність на уроках є:

- засобом підвищення продуктивності навчальної праці та її актуалізації;
- розвивальним середовищем, що формує соціальні вміння, навички та сприяє набуттю навчального й життєвого досвіду;
- перевіркою відповідності особистого досвіду потребам власної активної трансформаційної ролі в суспільстві;
- розвитком творчих обдарувань особистості та її самореалізації [21, с.6].

1.2. Літературне читання в умовах початкової школи

Визначальною рисою всіх програмних документів нашої держави у галузі освіти є орієнтація школи на особистість учня. В «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті» наголошується на створенні умов для розвитку, самоствердження й самореалізації особистості, для формування покоління, здатного навчатися протягом життя [60, с.3].

Особливе значення в реалізації поставлених завдань відводиться шкільним предметам гуманітарного циклу, зокрема «Літературному читанню». Навчальний предмет «*Літературне читання*» - це органічна складова освітньої галузі «Мови і літератури», головна *мета* якого полягає у розширенні меж літературної освіти, залученні школярів до вершин досягнутих світовою культурою, вихованні читача, здатного до сприйняття літературного твору як мистецького явища та усвідомлення його художньої своєрідності [58, с.2].

Для досягнення мети у навчальній програмі зазначено такі *завдання*:

- формування в учнів повноцінних навичок читання як базової у системі початкового навчання;
- ознайомлення учнів з дитячою літературою різної тематики і жанрів;
- формування у дітей соціальних, морально-етичних, естетичних цінностей через зміст і художні образи літературних творів;
- формування у школярів умінь сприймати, розуміти, аналізувати й інтерпретувати літературні тексти різних видів з використанням літературознавчих понять, визначених програмою;
- розвиток творчої літературної діяльності школярів;
- формування у школярів прийомів самостійної роботи з різними типами і видами дитячих книжок, довідковим матеріалом, умінь здійснювати пошук, добір інформації для вирішення навчально-пізнавальних завдань;
- виховання потреби в систематичному читанні як засобові пізнання світу, самопізнання, загальнокультурного розвитку, естетичного задоволення [58, с.3].

Під час вивчення курсу «Літературне читання» в учнів початкової школи формуються загальнокультурна, комунікативна, інформаційна компетентності та уміння вчитися [58, с.5].

Програму курсу «Літературне читання» структуровано за такими змістовими лініями [58, с.6]. (див. табл. 1.8):

Таблиця 1.8

Змістові лінії курсу «Літературне читання»

Назва змістової лінії	Завдання змістової лінії
<i>Коло читання</i>	Ознайомлення учнів із дитячою літературою різних тематики і жанрів.
<i>Формування й розвиток навички читання</i>	Формування у молодших школярів якостей читання.
<i>Літературознавча пропедевтика</i>	Ознайомлення учнів з окремими літературознавчими поняттями.
<i>Досвід читацької діяльності</i>	Опрацювання текстів різних видів.

	художніх, науково-художніх.
<i>Робота з дитячою книжкою; робота з інформацією</i>	Формування читацької самостійності.
<i>Розвиток літературно-творчої діяльності.</i>	Навчити молодших школярів створювати власні висловлювання за змістом прочитаного.

Ці лінії у програмі представлені автономно, а в навчальному процесі вони мають реалізовуватися комплексно.

Коло читання молодших школярів становлять твори різних жанрів – фольклорні й авторські, зміст яких створює передумови для формування читацької компетентності третьокласників, забезпечує інтерес до читання, сприяє розширенню світогляду школярів.

Перелік читання учнів початкових класів охоплює твори різних родів і жанрів їх найкращих надбань української та зарубіжної літератури, творів сучасної дитячої української та зарубіжної літератури, дитячих журналів, зразків довідкової літератури: словників, довідників, енциклопедій для дітей [11, с.5].

Проаналізувавши навчальну програму з курсу «Літературне читання» [58, с.7], ми побачили, що зміст літературного читання визначається на основі таких принципів: *тематично-жанрового, естетичного, літературознавчого, комунікативно-мовленнєвого* (див. табл. 1.9).

Таблиця 1.9

Принципи курсу «Літературне читання»

Принципи	Характеристика
<i>Тематично-жанровий принцип</i>	Є визначальним у доборі творів до читання молодших школярів. Коло читання охоплює доступні цій віковій групі учнів художні твори різних жанрів. Тематика творів повинна відображати різні сторони життя й діяльності людини.
<i>Естетичний принцип</i>	Передбачає добір творів словесного мистецтва

	за критеріями естетичної цінності. Зміст дібраних творів повинен розкривати перед учнем різноманітність навколишнього світу, людських взаємин, сприяє розвитку почуттів гармонії та краси.
<i>Літературознавчий принцип</i>	Передбачає введення літературознавчих понять, які засвоюються учнями практично, на рівні уявлень.
<i>Комунікативно-мовленнєвий принцип</i>	Є визначальним у мовленнєвому розвитку учнів, формуванні у них досвіду міжособистісного спілкування.

Ключові зміни до оновлених програм початкової школи спрямовують учителя на реалізацію компетентнісного підходу та формування ціннісного ставлення до читання як джерела знань і як засобу естетичного задоволення. До кола літературного читання молодших школярів увійшли імена письменників, чії твори відповідають реаліям життя. Сучасні діти – вільні і відкриті до спілкування, тому вони потребують літератури, яка б відтворювала б реальні життєві ситуації. Література, за визначенням дослідниці дитячої літератури Рудін Сімс Бішоп, має бути сучасній дитині за «дзеркала, вікна, двері»: як дзеркало, вона має віддзеркалювати досвід читача, давати змогу пізнати себе; як вікно – показувати щось нове й виявляти інші кути зору; як двері – надавати можливість «увійти» в інші досвіди й пізнати інакшість [45, с.18].

До оновленої програми з літературного читання увійшли тексти сучасних авторів, які мають додати тематичного, жанрового, стилістичного різноманіття [58, с.11].

Кожен твір розглядається як витвір мистецтва, що є результатом творчості автора і водночас засобом формування повноцінної навички читання, що поєднує оволодіння технічною і смисловою сторонами читання. Водночас у процесі роботи над художнім твором здійснюється літературознавча пропедевтика, мовленнєвий і творчий розвиток школярів [39, с.25].

Мета предмета «Літературне читання», яка визначена у програмі орієнтує вчителів на багатовимірність освітніх результатів його вивчення [58, с.8]. Так сучасні науковці (Н.І.Білоконна, І.А.Кравцова, О.А.Павлик) наголошують на тому, що засобами літературного читання формується не лише предметна важлива (читацька) компетентність, а й міжпредметні загальнонавчальні уміння та навички, ключові компетентності як універсальні здатності особистості (уміння вчитися, загальнокультурна, комунікативна, інформаційна) [8, с.38].

Читання – це специфічна форма навчальної діяльності пізнавально-комунікативного характеру, зміст якої полягає у свідомому активному сприйнятті художнього тексту, творчому опрацюванні його з метою формування особистісних духовно-ціннісних орієнтацій та естетичних потреб читачів [47, с.68].

Читання, як вид мовленнєвої діяльності – складний процес опосередкованого – через письмовий текст – спілкування, який полягає у декодуванні графічних знаків в усне мовлення і розумінні змісту прочитаного. Саме на уроках літературного читання учні поринають у чарівний світ рідної мови [79, с.342].

Читання – це особливий засіб художньо-естетичного пізнання світу молодшими школярами. Урокам літературного читання у початкових класах належить надзвичайно важлива роль у формуванні особистості молодшого школяра. Робота над художніми творами різних жанрів збагачує учнів знаннями, які пробуджують їхні почуття, викликають у них бажання стати кращими, допомагає усвідомити людські чесноти [10, с.38].

Читацька компетентність є базовою для читача будь-якого віку, якщо він прагне не лише ознайомитись з ним, а й усвідомити смисл, передати свої враження від прочитаного. Стосовно молодших школярів це передбачає:

- розуміння учнем більшої частини слів у тексті;
- розуміння змісту кожного речення тексту;
- смислових зв'язків між ними і частинами тексту;
- розуміння основної думки прочитаного.

Таке опрацювання учнями тексту має на меті розуміння його фактичного змісту, основного смислу, що є передумовою для визначення структури тексту, усвідомленого і виразного читання, творчої роботи за прочитаним [84, с.6].

Літературне читання має виключне значення у навчальному процесі, як для поглиблення розуміння, так і для розвитку емоцій, уяви і виховання естетичних почуттів. Читання – ключ до розуміння тексту, розширює життєвий досвід молодших школярів, розвиває любов до літератури, мистецтва, сприяє усвідомленню ними людських цінностей, норм поведінки, які підтримуються суспільством [41, с.83].

Підручники з курсу «Літературне читання» для початкових класів будуються за тематичним принципом і враховують час вивчення матеріалу у певні пори року. Зміст підручника поділений на розділи. Кожен із розділів представлений назвою, блоком, який містить певні літературознавчі поняття, невеликі нариси про деяких авторів та їхню творчість, словник, ілюстративний матеріал і запитання щодо змісту творів. Кожен розділ поділяється на теми. Після кожної теми розміщені завдання для самоконтролю – «Перевір себе» [81, с.192]. Вони вміщують твори різних жанрів (казки, оповідання, вірші, науково-пізнавальні статті тощо). Текстовий матеріал підручника відповідає кількості навчальних годин.

Методичний апарат підручників багатофункціональний, має особистісно зорієнтоване спрямування, поєднує завдання різних рівнів складності, забезпечує реалізацію основних завдань предмета [39, с.5].

Отже, аналізуючи підручники «Літературне читання», ми зрозуміли провідну ідею – формування творчого читача з опорою на досвід дитини, що передбачає змогу відкрити душу читача-початківця для сприйняття літератури як частини свого духовного світу. Реалізувати її можливо лише за умови глибокого розуміння молодшими школярами змісту художнього твору.

Разом з тим звертаємо увагу на те, що обсяг підручника дещо обмежений, кількість завдань до деяких текстів недостатня. У такому разі вчитель повинен додавати запитання, завдання щодо опрацювання змісту

художніх творів та організувати роботу для творчого розвитку молодшого школяра. На жаль, автори не пропонують спеціальних завдань щодо організації навчальних проєктів, хоча аналіз змісту свідчить про те, що можна використовувати матеріал підручника для навчальних проєктів [81, с.192].

1.3. Особливості організації проєктної діяльності молодших школярів на уроках літературного читання у зв'язку з аналізом змісту художніх творів

У системі уроків літературного читання важливе місце посідають уроки, на яких молодші школярі опрацьовують зміст художніх творів.

Методика аналізу змісту художніх творів у початкових класах базується на основах літературознавства. Передусім вона враховує важливе положення про те, що художні твори передають життя образно і що першоелементом літератури є слово. Звідси одне із головних завдань уроків літературного читання – розвивати художній смак, прищеплювати усвідомлене розуміння функцій слова в художньому творі, формувати елементи літературознавчих уявлень [18, с.3].

Художні твори – це передусім твори мистецтва, пізнавальна сила якого й естетична насолода – в художніх образах, створених письменниками. Ця специфіка літературних творів вимагає і специфічних особливостей їх вивчення [71, с.5].

На уроках літературного читання вчитель навчає учнів відчувати силу слова, усі його смислові відтінки, бо саме словами письменники передають силу почуттів, переживань героїв та їхні думки. Слово несе інформацію, його зміст викликає певні образи в уяві учня, створює відповідний емоційний стан, на основі якого у дитини складається враження від прочитаного твору [76, с.41].

Процес сприймання художнього твору є результатом складної внутрішньої діяльності особистості, у якій беруть участь пам'ять, чуття,

свідомість, фантазія, спогади, надаючи самому процесу творчих та розвиваючи чуттєву сферу того, хто сприймає слово. Літературний твір, торкаючись різних чуттєвих зон маленького читача через уявлення та асоціації, діє на нервову систему, у результаті чого виникає певна емоційна реакція, яка називається естетичною, і яка ґрунтується на емоційному ставленні читача до прочитаного. Як мистецтво художнього слова, література має величезні можливості відображення дійсності, безпосереднього вираження життя, думок, почуттів людини [76, с.41].

Аналіз змісту художніх творів спрямований на з'ясування та усвідомлення теми, ідеї, сюжету, композиції, художніх образів, засобів уявлення (порівнянь, метафор, епітетів ролі розділових знаків тощо) [51, с.4].

Аналіз художнього твору сприяє формуванню естетичної культури молодших школярів, яка, на думку сучасних дослідників (В.Бутенко, І.Зязюн, В.Лозова та ін.), передбачає сформованість в учнів естетичних знань, смаків, ідеалів, розвиток здібностей до естетичного сприймання явищ дійсності, творів мистецтва, виховання потреби вносити прекрасне у навколишній світ, оберігати природну красу [8, с.39].

Робота над художніми творами допомагає розширити життєвий досвід молодших школярів, опанувати головні моральні закони людства. Вона навчить не боятися будь-яких випробувань, не зраджувати, не відступати, не чинити підлості, бути щедрим, милосердним, працьовитим і доброзичливим [8, с.41].

Аналіз художнього твору ґрунтується на особливостях сприймання молодшими школярами літератури як мистецтва слова. Основне завдання смислового і структурного аналізу художнього тексту – сприймання художнього образу, усвідомлення ідеї твору [41, с.81].

Загальноприйнято у науковій літературі виокремлювати такі рівні сприйняття художнього твору: розуміння його предметного боку, підтексту, системи художніх образів, засобів і, нарешті, осмислення головної думки твору, що спонукає до оцінки прочитаного, усвідомлення смислу твору [44, с.9].

Учні 3 класу вже мають певний читацький досвід, їх життєвий багаж вагоміший, порівняно з учнями 1 -2 класів. Як читачі, вони виявляють себе на більш високому рівні. Під керівництвом учителя молодші школярі навчаються помічати особливості авторського вибору слів, засобів вираження емоцій, почуттів ставлення до зображуваних подій, вчинків героїв [41, с.77].

Усвідомлення ролі засобів виразності у творі дає учням змогу повніше сприймати й відтворювати в уяві картини життя, змальовані автором, встановлювати зв'язок між ними, що своєю чергою сприяє проникненню в емоційну тональність твору [41, с.81].

Під час читання художніх творів збагачується словник учнів, мова стає більш змістовною, логічно образною, оскільки читання – головна зброя початкової школи, якою вона може діяти як на розумовий, так і на моральний розвиток своїх учнів і зміцнювати їх думку і допитливість [41, с.82].

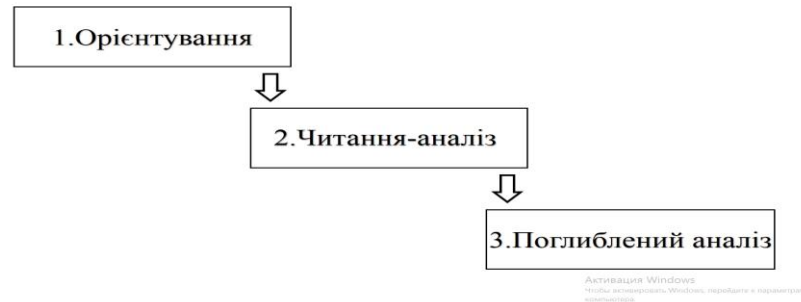
Як зазначає О.Савченко, читацька компетентність розуміння тексту є базовою для учня, якщо він прагне не лише ознайомитись з ним, а й усвідомити смисл, передати свої враження від прочитаного.

Стосовно молодших школярів це передбачає:

- розуміння учнем більшої частини слів у тексті;
- розуміння змісту кожного речення;
- смислових зв'язків між ними і частинами тексту;
- розуміння основної думки прочитаного.

Таке опрацювання учнями тексту має на меті розуміння його фактичного змісту, основного смислу, що є передумовою для визначення структури тексту, усвідомленого і виразного читання, творчої роботи за прочитаним. Опрацювання тексту, його розуміння не є одномоментним актом, а передбачає виконання читачем низки операцій, які здійснюються поступово [83, с.27-28].

О.Савченко характеризує сутність поетапного управління розумінням молодшими школярами літературних текстів:

Поетапне управління розумінням учнями літературних текстів (Рис. 1.2)

На *першому етапі* відбувається орієнтування у фактичному змісті тексту і виявлення емоційного сприйняття прочитаного. *Другий етап* передбачає своєрідне рефлексивне «сортування» змісту, тобто що для дитини було новим, невідомим, яке враження справило прочитане тощо. Наступним, *третьім етапом* є поглиблений смисловий аналіз тексту, метою якого є дослідження істотних зв'язків, відношень, що дозволяє учням зрозуміти головне [84, с.6-7].

Ми вважаємо, що під час роботи над художнім твором, можна ефективно використовувати проектну технологію. Організація проектної діяльності в початковій школі на уроках літературного читання, у зв'язку з аналізом змісту художнього твору, має свої особливості та специфіку: потрібно враховувати вікові та психологічні особливості учнів. Робота над проектом не має бути вимушеною або надто регламентованою, адже результат може бути негативним.

Для вчителя й учнів проект є спеціальним завданням, планом, задумом, шляхом вирішення проблеми, у результаті чого з'явиться освітній продукт: книжка, газета, лепбук, презентація тощо [44, с.11].

Читання художніх творів розширює життєвий досвід молодших школярів, сприяє усвідомленню ними людських цінностей, норм поведінки, які підтримуються суспільством. Осмислення змісту художніх творів, у яких описано почуття і вчинки дійових осіб, викликають у дітей глибоке співпереживання, що є своєрідним особистісним засобом освоєння дійсності і дозволяє зрозуміти учням початкової школи внутрішній світ інших людей [54, с.35]. Тому дуже важливо, щоб зміст художніх творів на уроках молодшим

школярам був максимально зрозумілим. Для цього вчителі можуть впроваджувати проектну діяльність.

Виокремлення літературного розвитку школярів як однієї з вагомих теоретичних проблем сучасної методичної науки пов'язане з особливим значенням літератури для духовного розвитку особистості, її самоствердження та самореалізації. Читаючи художній твір, молодший школяр має справу з по-особливому організованим текстом, художнім мовленням, образним змалюванням картин життя, авторською точкою зору – з особливою естетичною формою пізнання світу [9, с.11].

Щоб успішно зрозуміти зміст творів, необхідні спеціальні читацькі уміння, літературні здібності: сформуваність мовного чуття, чуття до звукової краси мови, відчуття образності художнього мовлення, емоційне реагування на поетичне слово, вміння мислити словесно-художніми образами, співпереживати, проявляти креативність [2, с.7].

Сьогодні у теорії та практиці навчання української мови в початкових класах особливо гостро стоять проблеми з розвитку зв'язного мовлення, творчих здібностей учнів. Організація проектної діяльності молодших школярів на уроках літературного читання - це передумова їхньої активної пізнавальної діяльності. Колективна чи індивідуальна творча робота формує вміння осмислено аналізувати зміст художнього твору, розуміти вчинки героїв, пробуджує інтерес до знань і створює умови для творчого саморозвитку та самореалізації, формує всі необхідні життєві компетенції [1, с.40].

Успішна організація проектної діяльності молодших школярів на уроках літературного читання зумовлена:

- ✓ наявністю проблеми, яка є актуальною для учнів;
- ✓ емоційною забарвленістю художніх творів
- ✓ створенням ситуації успіху (зацікавленості, подиву, бажання дослідити поставлене питання);
- ✓ творчістю та активністю учнів;
- ✓ практичним значенням результату спільної роботи;

- ✓ широким використанням на уроках парної чи групової форм організації навчальної діяльності учнів;
- ✓ гуманізацією взаємодії вчителя та учнів;
- ✓ стимулюванням учнів до висунення альтернативних припущень і здогадів;
- ✓ створенням для учнів умов застосування нових знань та уявлень до осмислення та аналізу змісту художніх творів;
- ✓ необхідністю підбиття підсумків проектної діяльності [25, с.26].

Проектна діяльність учнів на уроках літературного читання – це спільний пошук розв’язання певної проблеми; це поетапна практична діяльність, спрямована на оволодіння загальнонавчальними вміннями і навичками. Вона забезпечує навчальну взаємодію учителя та учнів, в основу якої покладена співпраця, відкритість і довіра [42, с.21].

Науковці (Є.Полат, О.Пехота та ін.) виділяють такі етапи проектної діяльності на уроках літературного читання в процесі створення спільних проектів:

- підготовка,
- планування,
- прийняття рішень,
- збір інформації,
- аналіз,
- формування висновків,
- презентація.

Етапи планування змісту та ходу навчального проекту на уроках літературного читання

Рис. 1.3.

З рисунку 1.3 видно, що при плануванні змісту та ходу навчального проекту на уроках літературного читання виокремлюють чотири етапи.

❖ *Організація проекту* передбачає:

1. Формування основної проблеми та дидактичної мети (перед вивченням твору).

2. Вибір вчителем та учнями теми і виду проекту.

❖ *Планування проектної діяльності* передбачає:

1. Вибір учнями теми групових (індивідуальних) проектів.

2. Обдумування шляхів розв'язання проблеми.

3. Формування груп для аналізу змісту літературного твору, проведення словникової роботи, характеристики вчинків персонажів, виконання творчих завдань, що є підготовкою до складання проектів.

4. Визначення форми презентації результатів проектної діяльності.

❖ *Реалізація проекту* передбачає:

1. Складання парою, групою чи індивідуально плану роботи над проектом.

2. Вивчення джерел інформації, способів її збирання та аналізу.
3. Розподіл обов'язків щодо пошукової діяльності між учасниками проекту.
4. Аналіз виконаної роботи.

❖ *Підбиття підсумків проектної діяльності - це:*

1. Підготовка та презентація.
2. Оцінювання та аналіз успіхів, невдач.
3. Висновки.

У підбитті підсумків і оцінюванні учні мають проаналізувати, що змінилося в результаті виконання проекту в їхніх поглядах на себе, однокласників, в оцінці конкретних фактів, подій у житті, що поліпшили, що нового дізналися, коли по-особливому переживали якісь почуття [66, с.123].

Ми пропонуємо такі *види проектів на уроках літературного читання з аналізом змісту художнього твору:*

- ✓ складання пам'яток;
- ✓ складання творів-описів, роздумів, листів авторові чи літературним героям, діалогів з ними;
- ✓ виставки творчих робіт;
- ✓ інсценування художніх творів;
- ✓ літературні ранки;
- ✓ конкурси малюнків до художніх творів;
- ✓ випуск журналів, невеличких збірників за змістом художніх творів;
- ✓ створення мультимедійних презентацій, буклетів, лепбуків.

Групи учнів мають формуватись з урахуванням психологічної сумісності, але в кожній групі мають бути учні з різним рівнем підготовки. Група обирає одне завдання, але під час його виконання відбувається розподілення ролей. Кожен учень отримує свою частину роботи в проекті. Під час роботи над проектом учні вчаться працювати «в команді», ставитись відповідально до виконання своєї частини роботи, оцінювати результати своєї роботи та роботи інших учасників команди [37, с.18].

Зважаючи на інтегративний характер проектної діяльності, в будь-якій із навчальних тем початкової школи можна виділити проблему, яку можна розв'язати в формі проекту. Наприклад, учні 3 класу ознайомлюються з життям та творчістю видатного українського митця Тараса Шевченка під час вивчення розділу «Тарас Шевченко: сторінки життя та творчості». Молодші школярі ознайомлюються з біографією і помічають, що часто вживається словосполучення «Великий Кобзар». У зв'язку з цим учням можна запропонувати виконати проект, в основі якого лежить проблема: чому Шевченка називають Кобзарем? Дітям треба з'ясувати хто такі Кобзарі? Чому їх так називають? І чому Шевченко Кобзар? Неодноразово вчені підкреслювали, що знання біографії письменників дає можливість краще зрозуміти зміст їх творів. Тому робота над таким проектом є досить ефективною у зв'язку з аналізом змісту художніх творів.

Подамо орієнтовний перелік тем для навчальних проектів на уроках літературного читання (див.табл. 1.10):

Таблиця 1.10

*Орієнтовний перелік тем для навчальних проектів на уроках
літературного читання*

Назва проекту	Вид проекту:
«Творчість Великого Кобзаря»	Дослідницький
«Леся Українка – донька Прометея»	Дослідницький, пошуковий
«П'єса-казка «Бабусина пригода»»	Творчий
«Візьму перо і спробую»	Творчий
«Історія виникнення книги»	Інформаційний, творчий
«Для чого людині серце»	Інформаційний, міжпредметний
«Подорож до країни казок»	Творчий
«Що за диво ці казки?»	Дослідницький

Беручи до уваги все вищезазначене, можна зробити такі висновки:

1) у центрі навчального процесу є учень, його пізнавальна та творча діяльність;

2) роль учителя під час виконання проєктів дуже відповідальна, але вона відрізняється від його ролі під час традиційного навчання.

3) підвищується рівень відповідальності учнів за результат та успіх навчальної діяльності;

4) головна мета такого навчання – розвиток інтелектуальних та творчих здібностей учнів з метою формування їх здатностей до самореалізації, самостійного мислення, готовності приймати важливі для себе рішення.

Проектна технологія має дуже багато переваг, серед них, наприклад: подолання поверхової спрямованості роботи з художніми творами, розвиток навичок групової роботи, вдосконалення уміння орієнтуватися в інформаційному просторі. Тому, ми вважаємо, що дана технологія покращить, урізноманітнить роботу на уроках літературного читання [32, с.91].

Отже, найбільш доцільним та ефективним, на нашу думку, метод проєктів є на уроках літературного читання. Результатом такого проєкту можуть бути твори різних літературних жанрів: казка, оповідання, вірш, стаття, сценарій, альманах, виставка, фольклорне свято, альбом, газета, екскурсія тощо.

Висновок до першого розділу

Метод проєктів є інноваційною педагогічною методикою. Він дозволяє найповніше враховувати індивідуальні особливості кожного учня, тобто реалізувати особистісно-орієнтований підхід у навчанні, заснований на особистісних характеристиках, що передуює досвіду, рівню інтелектуального, морального, фізичного розвитку дитини. Метод проєктів дозволяє розв'язати проблему мотивації, створити позитивну атмосферу навчання, навчити дітей застосовувати свої знання на практиці для розв'язання життєвих і особистісних проблем.

Отже, можна зробити висновок, що формування та розвиток у дітей ключових компетентностей стало основним завданням початку XXI століття. Ця проблема набуває актуальності у зв'язку з тим, що сучасний світ характеризується стрімким соціальним, технологічним і політичним розвитком, який потребує від людини здатності робити духовно-моральний вибір, мобільності та відповідальності у прийнятті рішень, вміння ефективно спілкуватися та бути успішним.

Метод проектів - це система навчання, гнучка модель організації навчального процесу, орієнтована на творчу самореалізацію особистості, розвиток її можливостей у процесі створення нового продукту під контролем учителя, шляхом самостійних, колективних, інтерактивних дій учнів і обов'язкових презентацій результатів роботи

Навчальний проект – це сукупність завдань для учнів, проблеми, які потрібно вирішити, пошук способів їх вирішення, організація форм взаємодії учнів з учителем і один з одним, а також, аналіз отриманого результату.

Найбільш доцільним та ефективним метод проектів є на уроках літературного читання та в позакласній роботі. Результатом такого проекту можуть бути твори різних літературних жанрів: казка, оповідання, вірш, стаття, сценарій, альманах, виставка, фольклорне свято, альбом, газета, екскурсія тощо.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ У 3 КЛАСІ

2.1. Стан досліджувальної проблеми у шкільній практиці

У цілому в сучасній науковій літературі досить ґрунтовно досліджено теоретичні засади проектної технології, проте організація роботи молодших школярів над навчальним проектом на уроках літературного читання залишається поза увагою науковців.

Уроки літературного читання мають величезне значення у початковій школі. Вони покликані виховувати у дитини любов до художнього слова. Одне з найважливіших завдань вчителя сучасної початкової школи полягає у тому, щоб допомогти молодшому школяреві усвідомити цінність художніх творів, щоб діти зрозуміли, що видатні письменники хотіли передати молодому поколінню у своїх текстах. Не втрачають свої сили і сьогодні слова видатного

педагога В.О.Сухомлинського «Людина, для якої книжка уже в дитинстві стала необхідною, як скрипка музиканта, як пензель для художника, ніколи не відчує себе обділеною, збіднілою, спустошеною» [48, с.105].

Аналіз досвіду вчителів дозволяє стверджувати, що проектні технології в початковій школі зазвичай використовують на уроках природознавства. Ми підтримуємо думку Т.Даниленко про те, що дану технологію можна ефективно використовувати і на уроках літературного читання [22, с.55]. Це сприятиме кращому сприйняттю та поглибленому розумінню молодшими школярами текстів художніх творів. Технологія спрямована на те, щоб учні змогли опанувати навчальний матеріал на високому рівні, самостійно здійснювати пошук інформації, тобто займатися самоосвітою.

Нас зацікавив досвід вчителів України, які використовують проектну технологію на уроках літературного читання і підтримують думку про те, що впровадження навчальних проектів під час вивчення художніх творів в початковій школі забезпечує ефективну роботу над текстами різних жанрів, створюють умови для здійснення літературної освіти молодших школярів.

Наприклад, досвід вчителя Наталії Грони [66, с.45-53]. Вона стверджує, що проекти стимулюють загальну активність учнів, сприяють створенню ефективного освітнього середовища й утвердження системного характеру навчання та самонавчання, активізують творчу діяльність учнів відповідно до їхніх інтересів для здобуття певних знань. Вчитель зазначає переваги проектної діяльності на уроках літературного читання, серед них:

- ✓ подолання поверхневої роботи над художніми творами;
- ✓ створення умов для вільного самовираження учнів у ході читання та аналізу текстів;
- ✓ розвиток різноманітних здібностей учнів;

Наталія Грона запропонувала учням третього класу під час ознайомлення із творами Василя Сухомлинського «Кінь утік» та «Красиві слова та красиве діло» створити проект «*Краплинка доброти*» .

Мета проекту: проаналізувати твори В.Сухомлинського про людські чесноти; розширити інтерес до творчості педагога, сприяти формуванню уявлень про доброту, чуйність, уважність, розвивати діалогічне та монологічне мовлення, читацькі здібності; виховувати доброту, любов до батьків, до рідного краю, до праці, бажання бути людьми.

Хід роботи: 1) необхідно колективно сформулювали питання, для дослідження: *Що таке дружба? Хто такий друг? Навіщо потрібні друзі? Яка роль друга в житті людини?* 2) поділити учнів на 3 групи:

Рис.2.1

Групи проекту «Краплинка доброти»

Перша група досліджує проблему «Що таке дружба?» Мета дослідження: розкрити зміст понять «дружба», «справжній друг»; прищепити учням повагу до цінностей дружби; сприяти розвитку критичного ставлення до себе і своїх особистих якостей, терпимості й коректності в спілкуванні з друзями. Результат свого дослідження члени цієї групи представляють у вигляді лепбука.

Мета дослідження другої групи: стимулювати почуття відповідальності за того, з ким дружимо, усвідомити потребу кожної людини в існуванні друзів, у

відчутті, які дає дружба, як сформувати розуміння, хто такий друг, уміння берегти дружбу. Учасники цієї групи проведуть гру «Давай дружити», а також запропонують ситуації з творів для аналізу.

Мета дослідження *третьої групи*: формувати учнів уявлення про доброту, чуйність, уважність, дати можливість відчути радість від творення добра іншим, мати й цінувати друзів. Результат свого дослідження члени цієї групи представляють у вигляді газети «Стежками доброти».

Робота над проектом показала, що учні можуть виступати активними учасниками процесу створення проекту, формувати свій власний погляд на інформацію, намічати мету й завдання, шукати шляхи їх вирішення. Системне впровадження проектної технології в школі, як зазначає вчитель, сприяє розвитку критичного мислення, умінню самостійно здобувати знання, творчо підходити до виконання навчальних завдань.

Нам здався цікавим навчальний, колективний, середньостроковий, творчий проект «Диво книжка «Бджолина казка»», що проводився у 3 класі. Керівник проекту: вчитель початкових класів Нетужилова Ірина Вилодимирівна [25, с.138-145].

Мета та завдання проекту:

- З'ясувати з учнями, яку творчу роботу вони можуть представити на конкурс «Бджола та джміль»;
- Розвивати творчі (літературні, художні) здібності;
- Знайти відповіді на змістовні питання:
 - Де і як живуть бджоли?
 - Розподіл «професій» бджілок.
 - Як складати вірші?
 - Що таке коллаж?

Вчитель зазначає, що щорічний конкурс «Бджола та джміль» вимагає від учнів та вчителів постійного творчого натхнення. Заздалегідь було обговорено

форму представлення проекту – книжку або журнал. Спочатку відбулась екскурсія на пасіку. Далі проведено усний журнал «Здоров я нам дарує бджола» із такими сторінками:

- 1) Ознайомлення з «професіями» бджілок (що таке вулик, робочі бджоли, бджола-матка);
- 2) Мед – «король» бджолиних продуктів (виду меду, його поява, основний склад, користь);
- 3) Ігрова сторінка – інсценізація проблемної ситуації (робота в групах)
 - Що трапиться, якщо не стане бджіл? (Не запилюватимуться рослини, не буде урожаю, зникнуть деякі ліки, не буде меду – важливого джерела необхідних людині корисних речовин)
 - Як ви вчините, якщо на галявині, де ви граєтесь, вам зустрінеться багато бджіл? (Ми не махатимемо руками, не проганятимемо бджіл, дамо їм можливість збирати нектар).

Згодом учні 3 класу склали диво-книжку «Бджолина казка», до якої увійшли вірші, аплікації з тканин та паперу, колаж, малюнки бджіл і звичайно, обкладинка диво книги, що представляла собою об'ємну аплікацію з тканини.

Тобто учні під час виконання даного навчального проекту були розділені на такі 4 групи:

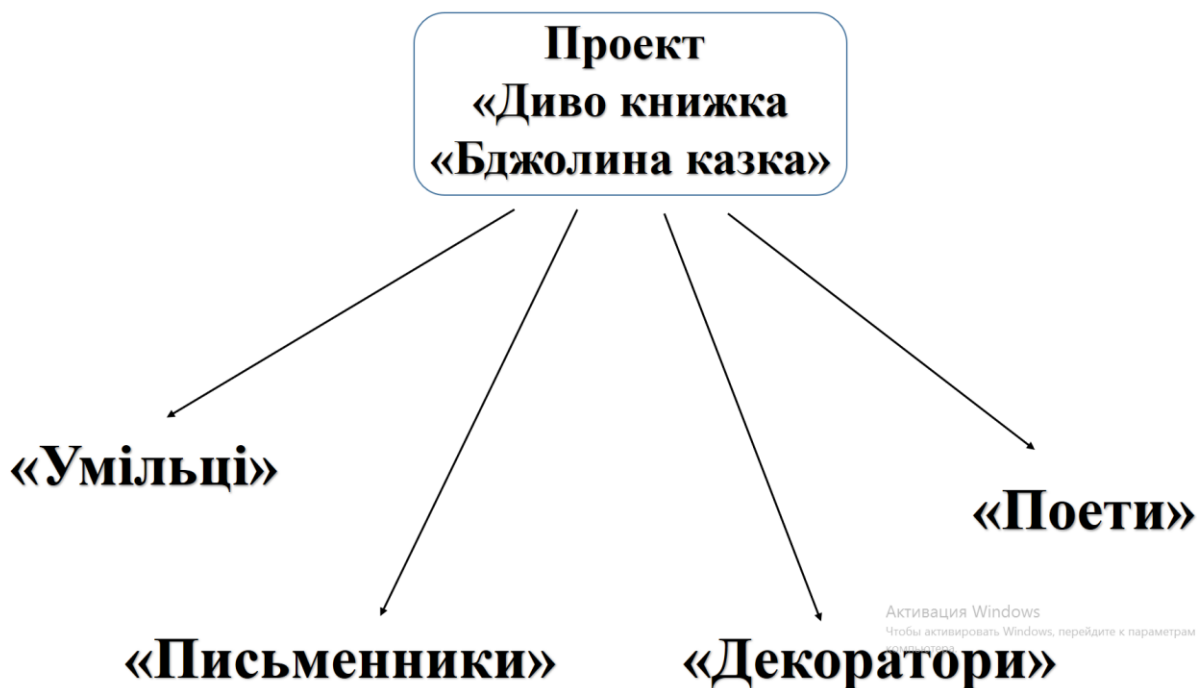

Рис.2.2

Групи проекту «Диво книжка «Бджолина казка»»

У роботі над проектом, як зазначає вчитель початкових класів, виявилась максимальна самостійність учнів у формуванні мети, завдань, пошуку потрібної інформації, у розвитку навичок дослідницької діяльності.

Спостерігається дотримання вчителем дидактичних умов проектної діяльності учнів, а саме:

- ✓ наявність мотиваційного середовища;
- ✓ актуальність змісту, реальність проблеми для розв'язання її учнями у процесі реалізації проекту;
- ✓ відповідність навчального проекту віковим особливостям учнів молодшого шкільного віку;
- ✓ можливість для практичної реалізації творчих ідей.

Визначені умови дають змогу говорити, що дотримані основні вимоги до організації проектної діяльності учнів початкової школи [25, с.138-145].

Заслуговує уваги проект під назвою «З «Малятком» у світ читання», який організувала вчитель початкових класів Рита Боришкевич [13, с.5-10].

Мета проекту: формувати читацьку компетентність учнів через спілкування з дитячої літературою, зацікавити дитячою пресою, виховувати любов та цікавість до періодичних видань.

Типологія даного проекту така: практично-зорієнтований, груповий, інформаційно-пошуковий, довгостроковий. Вчитель використовує такі методи і форми роботи, як пошук інформації, її аналіз, поєднання групової та індивідуальної роботи.

Освітній продукт проекту – створення власного номера журналу. Необхідно зауважити, що під час вивчення розділу «Від слова – до книги» у 3 класі, зміст підручника вміщує статтю Олександри Савченко «Чи любиш ти читати журнали?». Учні можуть ознайомитись з переліком українських дитячих журналів, їх рубриками. А щоб діти були не лише читачами журналів, а й їх дописувачами – було запропоновано виконати даний проект.

Проект передбачав різні види діяльності:

Рис. 2.3

Види діяльності за проектом «З «Малятком» у світ читання»

Відродження читання як духовної потреби дитини є провідним напрямом цього проекту. Діти мало читають, а якщо і читають, то глибоко не занурюються у зміст текстів. Створення власного номера журналу дасть учням змогу глибоко усвідомити зміст художніх творів, які будуть вміщені у номері, розкрити свої здібності. Створення журналу – це складний і довготривалий процес. Журнал пропонує: тексти відомого дитячого письменника Василя Сухомлинського, малюнки, пісеньки, вірші та оповідання (створені самими дітьми).

Для журналу було обрано казки В. Сухомлинського. Тематика: дружба. Діти спочатку повинні були колективно ознайомитись та проаналізувати художній твір для того, щоб зрозуміти яка тема, ідея, адже на основі цього їм необхідно було готувати малюнки, підбирати пісні, писати власні вірші та оповідання і, звісно, оформлювати журнал.

Учні 3 класу розподілились на такі 4 групи:

Рис.2.4

Групи учнів проекту «З «Малятком» у світ читання»

Таблиця 2.1

Р. Боришкевич пропонує такі *етапи роботи* над проектом «З «Малятком» у світ читання»

Назва етапу	Структура етапу	Партнери в реалізації проекту
Підготовчий	Діагностика зацікавлень, потреб, схильностей учнів; вибір теми, формулювання мети; складання плану роботи.	Вчитель
Інформаційно-діагностичний	Робота з розвитку навичок пошукової, рефлексивної діяльності учнів; формування вміння ставити завдання.	Вчитель
Аналітичний	Консультування учнів щодо виконання проекту: <ul style="list-style-type: none"> • формування вміння аналізувати й систематизувати зібраний матеріал; • підготовка учнів до компонування матеріалу. 	Вчитель, бібліотекар
Узагальнювальний	Сформувати вміння аналізу й самоаналізу участі в проекті, підготувати презентацію результатів проекту.	Вчитель
Завершальний	Організувати обговорення процесу й результату роботи над проектом; оцінити особистий внесок кожного у спільну роботу.	Вчитель; 1 учень – представник групи.

Лейтмотив проекту – повернути дітей до читання. Робота над проектом, як зазначає вчитель, сприяла розвитку читацької компетентності, поглибленому вивченню твору, активізації вміння працювати з інформаційними джерелами, формуванню навичок співпраці у команді [13, с.5-10].

Цікавим, на нашу думку, є груповий, інформаційно-пошуковий, середньостроковий проект «Світла зірка Лесі Українки», який учні початкової школи виконували під керівництвом вчителя вищої категорії Алли Петриної [69, с.62-63].

Метою проекту є сприяння духовному збагаченню учнів; вивчення життєвого і творчого шляху Лесі Українки; розвиток виразності і свідомості читання, уваги, аналітико-синтетичного мислення; розширення словникового запасу учнів; виховання почуття любові до рідного слова.

Учнів розподілили на 7 груп. Для кожної групи окремо були сформульовані чіткі завдання.

Таблиця 2.2

Підготовча робота до виконання проекту «Світла зірка Лесі Українки»

Групи	Завдання для груп
« <i>Біографи</i> »	Пошукова робота: збір інформації про життєвий і творчий шлях Лесі Українки.
« <i>Літератори</i> »	Дібрати й прочитати вірші Лесі Українки.
« <i>Художники</i> »	Створити виставку малюнків-ілюстрацій до творів Лесі Українки.
« <i>Поети</i> »	Скласти віршовані рядки про життєвий і творчий шлях Лесі Українки.

«Бібліотекарі»	Організувати виставку творів Лесі Українки.
«Актори»	Інсценізувати фрагменти біографії Лесі Українки
«Розумники»	Дібрати цікаві завдання за біографією поетеси.

Використання проектної технології в даному випадку дає можливість:

- ✓ залучити молодших школярів до читання та аналізу поетичних творів;
- ✓ спонукати учнів до пошукової та творчої діяльності;
- ✓ формувати якості активного читача;
- ✓ розширити читацьку культуру школярів.

План реалізації проекту складався з 3х етапів(див. табл. 2.3):

Таблиця 2.3

Алгоритм виконання проекту «Світла зірка Лесі Українки»

Перший етап	Другий етап	Третій етап
<ul style="list-style-type: none"> • постановка проблеми проекту перед учнями; • планування діяльності учасників проекту; • формування груп для проектної роботи. 	<ul style="list-style-type: none"> • збір інформації про життєвий і творчий шлях Лесі Українки; • створення ілюстрацій до творів Лесі Українки; • підбір віршів; • інсценізація біографічних фрагментів; • складання 	<ul style="list-style-type: none"> • організація виставки літератури Лесі Українки; • організація виставки ілюстрацій до творів Лесі Українки; • створення збірки дитячих віршованих рядків «Мое слово про Лесю».

	віршованих рядків.	
--	--------------------	--

Із табл. 2.3 видно, що працюючи над проектом, учні ознайомились із життєвим та творчим шляхом Лесі Українки. Молодші школярі, як зазначає вчитель, почали усвідомлювати значення літератури у житті, краще зрозуміли зміст творів видатної письменниці. Діти навчилися і інформаційного різноманіття вибирати потрібний матеріал, правильно оформлювати роботу [69, с.62-63].

Ми вважаємо, що заслуговує на увагу досвід вчителя вищої категорії Галини Вільк [16, с.64-65]. Вона пропонує груповий, творчий, середньостроковий проект *«Дитячі роки Тараса Шевченка»*.

Мета проекту: ознайомити учнів з дитячими роками Т.Г.Шевченка, вивчити маловідомі цікаві факти дитинства поета з метою подальшого поглибленого вивчення його художніх творів; розвивати пізнавальні інтереси школярів та їхні навички, вміння збирати, досліджувати, узагальнювати і систематизувати інформацію, активізувати творчу уяву і фантазію; сприяти вихованню почуття співпереживання, шанобливого ставлення до надбань культури, поваги до життєвого і творчого шляху генія України, його творів, а також любові до рідного краю.

План виконання проекту передбачає:

1. Обговорення в класі ідей проекту;
2. Розподілення учнів на групи, визначення завдань, обов'язків;
3. Визначення джерел інформації;
4. Визначення форми представлення результату;
5. Безпосередня робота над проектом;
6. Представлення результату;
7. Оцінювання.

Галина Вільк виокремила такі групи(див. табл.2.4):

Таблиця 2.4

Завдання для груп проекту «Дитячі роки Тараса Шевченка»

Навчальні групи:	Завдання для груп
«Біографи»	Пошук інформації про дитинство Т.Г.Шевченка.
«Дослідники»	Складання родовідного древа Кобзаря.
«Ілюстратори»	Створення ілюстративного альбому «Твори Т.Шевченка очима дітей».
«Літературознавці»	Читання та аналіз уривків із віршів Т.Г.Шевченка.
«Журналісти»	Інтерв'ю з батьками.
«Редактори»	Створення та випуск буклету «Кобзарик».

Учні під час реалізації проекту мали можливість продемонструвати свої творчі здібності, навчилися приймати спільні рішення, колективно планувати роботу, відповідально виконувати доручену справу і відповідати за своє слово, аналізувати результати власної діяльності. Як результат, молодші школярі виконали всі поставлені перед ними завдання: створили буклет «Кобзарик», ілюстративний альбом «Твори Т.Шевченка очима дітей».

Необхідно зазначати, що вчитель зауважує, що реалізація на практиці проектної технології змінює роль вчителя під час навчального процесу. Із носія готових знань він перетворюється на організатора пізнавальної діяльності учнів. Основне завдання вчителя – створити умови для саморозвитку та самовдосконалення школярів і допомагає це зробити проектна технологія [16, с.64-65].

Досвід роботи Людмили Максимчук [49, с.4-8] особливо заслуговує на нашу увагу, адже цей вчитель початкових класів дуже часто використовує проектну технологію на уроках літературного читання. Залучення молодших школярів до проектної діяльності, як зазначає педагог, сприяє формуванню таких компетентностей:

- ✓ уміння працювати в колективі;
- ✓ розділяти відповідальність;
- ✓ аналізувати результати діяльності;
- ✓ навичок аналітичного погляду на інформацію;
- ✓ здатності до адекватної самооцінки.

Перший проект, який пропонує вчитель - це творчий, колективний, середньостроковий проект «Казка «Мій улюбленець»». Під час опрацювання п'єси-казки «Бабусина пригода», автором якої є Олександр Олесь, молодші школярі можуть виконати даний проект. Здебільшого дійовими особами у творі є тварини, тому для кращого розуміння тексту молодшим школярам пропонується обрати будь-яку тваринку з твору та скласти про неї свою власну казку.

Мета проекту: опрацювати зміст художнього твору; формувати дослідні вміння та навички; розвивати уяву, фантазію; розвивати літературні навички; виховувати любов до тварин.

План реалізації проекту «Казка «Мій улюбленець» можна представити у вигляді таблиці (див.табл. 2.5).

Таблиця 2.5

План реалізації проекту «Казка «Мій улюбленець»»

№	План дій	Виконавець	Завдання й очікувані результати
1	Добір цікавого матеріалу про обрану тварину	Учні	Записати, знайти додаткову літературу про тварину.
2	Оформлення матеріалу й повідомлення інформації про тварину	Учні	Учні розповідають про тварину, як вона живе, показують малюнки, фотокартки.
3	Написання власних казок-роздумів	Учні	Придумати, записати, оформити у вигляді

			книжки з малюнками казочки про обрану тварину.
4	Презентація	Учні	Представлення робіт.
5	Оцінювання	Вчитель та учні	Оцінити роботу та організувати виставку робіт.

Другий проект Людмили Максимчук має назву «*Вірші про пори року*». Це творчий, груповий, середньої тривалості проект. Його *мета*: навчитися писати вірші, працювати у команді, розвивати фантазію, естетичний смак, формувати вміння та навички пошукової роботи, виховувати любов до рідного краю, до природи.

Учнів необхідно розподілити на 4 групи:

Рис.2.5

Групи учнів проекту «Вірші про пори року»

Кожна група має такі завдання:

1. Дібрати фотографії, малюнки, цікавий матеріал про певну пору року.
2. Довести, чому саме ця пора року подобається.
3. Підготувати збірки віршів, оформити малюнки.

4. Презентувати свою роботу.

Педагог зауважує, що проектна технологія дає змогу наблизити навчальний процес до життя й потреб дітей, навчальний матеріал адаптувати до реальних життєвих ситуацій, а головне – робить навчання молодших школярів цікавим і доступним [49, с.4-8].

Цікавим, на нашу думку, є досвід вчителя Т.М.Даниленко [22, с.56]. Педагог запропонувала виконати проект на тему: «Збір матеріалу для опису тварин(на прикладі лисички-героїні)». Даний проект є груповим, міжпредметним та дослідницьким.

Мета проекту: опрацювати українські народні казки про тварин, ознайомити з поведками, місцем проживання, зовнішнім виглядом лисички, продемонструвати, що лисиця – одна із головних героїнь українських народних казок вчити учнів самостійно отримувати знання, добирати матеріал відповідно до теми, розвивати мовлення.

Для виконання даного проекту учні розділилися на 4 групи:

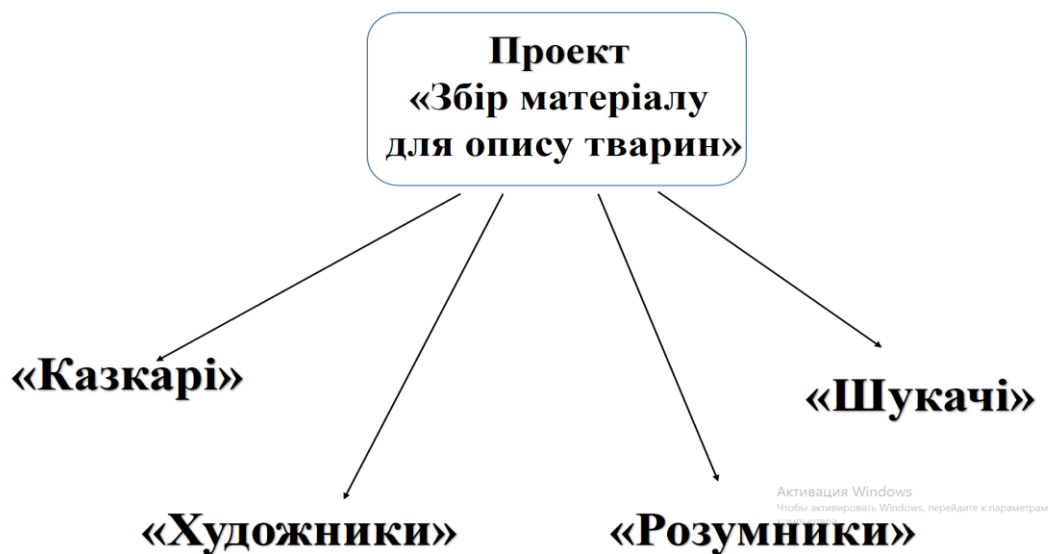

Рис.2.6

Групи учнів проекту «Збір матеріалу для опису тварин»

Т.М.Даниленко наголошує на тому, що даний проект є інтегрованим. Вона подає інтегративно-інтелектуальну модель проекту «Збір матеріалу для опису тварин» (на прикладі лисички)

Рис. 2.7

Модель проекту «Збір матеріалу для опису тварин»

Педагог зазначає, що під час роботи над проектом діти шукали інформацію в бібліотеках, опрацювали чимало літератури, переглянули низку українських мультфільмів, добирали ілюстрації.

Вчитель підкреслює ефективність застосування проектної технології. Проектна діяльність забезпечує тісний зв'язок навчання та виховання з життям, активізує розвиток самостійності, вміння адаптуватися до дійсності, спілкуватися, працювати в команді.

Кінцевим результатом проекту стали:

- ✓ ілюстрації та енциклопедії про тварин;
- ✓ виставка книжок українських народних казок;
- ✓ добірка уривків мультфільмів [22, с.56].

Отже, як показує шкільна практика, навчання учнів за проектною технологією дає можливість по-новому проводити уроки в початковій школі. На уроках літературного читання в початковій школі проектна технологія надає вчителю безмежні можливості для виконання навчальних завдань і розвитку творчих здібностей учнів. Технологія допомагає вирішити низку важливих питань: як підвищити читацьку активність учнів, яким чином перетворити процес читання з обов'язку на частинку дозвілля, як «осучаснити» літературний твір, щоб учень побачив його актуальність та зрозумів зміст, зробив правильні висновки [7, с.6-7].

2.2. Програма експериментального навчання.

Шкільна практика свідчить, що проектну технологію можна ефективно використовувати у навчально-виховному процесі початкової школи. Рівень пізнавальної активності учнів цього віку надзвичайно високий: кожна відповідь на дитяче запитання викликає нові запитання. Хоча сучасні діти вже можуть самостійно знайти відповіді на більшість запитань, робота педагога допомагає їм обрати правильний напрям пошуку розв'язання, опрацювання певного завдання.

Проаналізувавши теоретичний матеріал, вивчивши стан досліджуваної проблеми у шкільній практиці, ми припустили, що рівень розуміння учнями змісту художніх творів значно зросте за умови використання різних видів навчальних проектів та активної пізнавальної діяльності молодших школярів.

Для перевірки правильності нашої гіпотези було проведено дослідно-експериментальну роботу серед учнів третіх класів Криворізької загальноосвітньої школи № 8: 3-А (28 учнів) та 3-Б (27 учнів).

Дослідно-експериментальна робота передбачала 3 етапи: констатувальний, формувальний та контрольний.

I етап – констатувальний. Його мета – перевірити рівень розуміння учнями змісту художнього твору.

На цьому етапі ми виокремили для себе такі завдання:

1. Розробити критерії для виявлення рівня розуміння учнями змісту художнього твору.
2. Дібрати завдання для практичного виконання учнями.
3. Визначити рівні розуміння учнями третіх класів змісту художнього твору.

Спочатку нами були розроблені критерії, які відображають рівні розуміння учнями змісту художнього твору: високий, достатній, середній, початковий(див. табл.2.).

Таблиця 2.6

Критерії рівнів розуміння учнями змісту художнього твору

Рівень навчальних досягнень учнів	Бали	Характеристика навчальних досягнень учня(учениці)
<i>Високий</i>	10-12	Учень(учениця) самостійно виконує завдання за змістом тексту: висловлює власне ставлення до змісту твору, визначає головних та другорядних персонажів твору, встановлює причинно-наслідкові зв'язки, правильно відтворює хронологію подій у творі, визначає тему, головну думку твору.
<i>Достатній</i>	7-9	Учень (учениця) переважно самостійно висловлює власне ставлення до подій, вчинків персонажів, припускаючись неточностей у формулюванні найпростіших суджень; з незначною допомогою вчителя пояснює причинно-наслідкові зв'язки, правильно відтворює хронологію подій у творі, визначає тему, головну думку твору.

<i>Середній</i>	4-6	Учень(учениця) з незначною допомогою вчителя виконує завдання за текстом, усвідомлює фактичний зміст твору; з допомогою вчителя визначає причинно-наслідкові зв'язки, визначає тему, головних та другорядних персонажів твору.
<i>Початковий</i>	1-3	Учень (учениця) зі значною допомогою вчителя виконує завдання за текстом, частково усвідомлює зміст твору; з допомогою вчителя спроможний визначати причинно-наслідкові зв'язки, але не пояснювати їх, визначає дійових осіб, не розмежовуючи їх на головних та другорядних.

Для визначення рівня розуміння учнями 3х класів змісту художнього твору молодшим школярам було запропоновано текст (див. Додаток А), який вони мали прочитати, та різнорівневі письмові завдання на розуміння змісту прочитаного твору. Робота тривала 45 хвилин.

Завдання до тексту для учнів 3х класів

1. Прочитай текст.
2. Запиши дійових осіб казки (1б.)

-
3. Заповни таблицю (1б.)

Головні персонажі	Другорядні персонажі

4. Знайди та запиши речення, яке визначає головну думку твору (2б.)

5. Прономеруй (від 1 до 6) послідовність подій у творі (2б)

- Швиденько взяли валізи і поїхали на вокзал
- Родина Ковальчуків збиралася на курорт
- Усі бігали по квартирі, шукали свої речі
- Ковальчуки повернулися з відпочинку
- Наука старої валізи минула марна
- Раптом відчинилася шафа, і звідти вийшла стара пузата валіза.

6. Знайди у тексті слова, які характеризують *валізу*. Запиши їх (2б.)

7. Поясни, чому *валізу* автор називає мудрою(2б.)

8. Які почуття у вас викликала дана казка? (2б.)

Після виконання учнями даних завдань, було визначено рівні сформованості умінь аналізувати та розуміти художні твори у кожного учня

Аналіз виконаної роботи показав, що завдання № 1 виконали всі учні, але оскільки швидкість читання у всіх різна, то учні з високим рівнем прочитали текст за 5-6 хвилин, а учні з початковим рівнем прочитали текст за 10-14 хвилин. Завдання №2,3, що передбачали визначення дійових осіб виконали більшість школярів. Багато учнів не змогли визначити головну думку твору та встановити правильно послідовність подій у творі(завдання № 4,5). Учні самостійно змогли попрацювати із самим текстом та виконали 6 завдання, де треба було знайти слова, які характеризували валізку. Завдання № 7, 8 викликали труднощі у більшості учнів 3х класів.

Таким чином високий рівень умінь аналізувати та розуміти художні твори сформований у 4 учнів 3-Б класу (14,8%) та 2 учнів 3-А класу (7,1%). Достатній рівень – у 7 учнів 3-Б класу (25,9%) та 5 учнів 3-А класу (17,6%). Середній рівень – у 11 учнів 3-Б класу (40,7%) та 15 учнів 3-А класу (53,6%). Початковий рівень – у 5 учнів 3-Б класу (18,5%) та 6 учнів 3-А класу (21,4%) (див табл. 2.7)

Таблиця 2.7

Результати виконання завдань учнями 3х класів для виявлення рівнів розуміння змісту художнього твору

<i>Рівні розуміння учнями змісту художнього твору</i>	<i>3-Б клас (27 учнів)</i>		<i>3-А клас (28 учнів)</i>	
	<i>Кількість учнів</i>	<i>Відсотки</i>	<i>Кількість учнів</i>	<i>Відсотки</i>
Високий	4	14,8%	2	7,1%
Достатній	7	25,9%	5	17,6 %
Середній	11	40,7%	15	53,6 %
Початковий	5	18,5%	6	21,4%

Після виконання завдання, 3-А клас отримав статус експериментального класу (кількість учнів – 28), у зв'язку з нижчим рівнем розуміння змісту художнього твору; 3-Б клас (27 учнів) – статус контрольного. За узагальненими результатами було складено таблицю та діаграму.

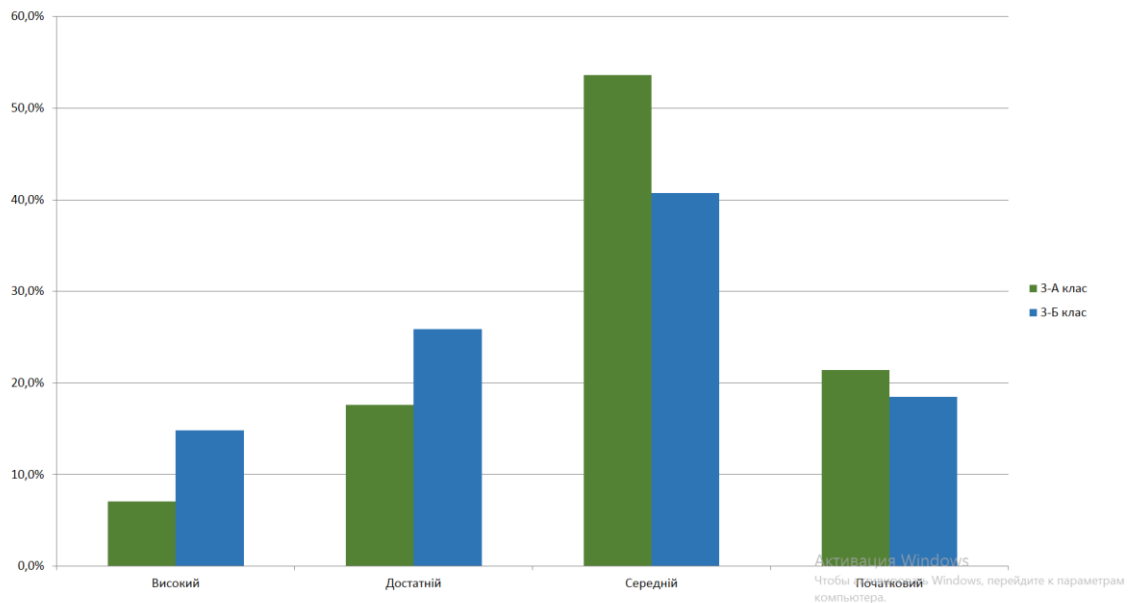
Таблиця 2.8

Класи за рівнем сформованості в учнів умінь аналізувати і розуміти зміст художнього твору

Рівні	3-А (експериментальний клас, 28 учнів)	3-Б (контрольний клас, 27 учнів)
Високий	7,1%	14,8%
Достатній	17,6%	25,9%
Середній	53,6%	40,7%
Початковий	21,4%	18,5%

Отримані результати (див.2.8) вказують на недостатність традиційної методики навчання учнів аналізу художніх творів та на необхідність пошуку ефективних підходів щодо подолання даної проблеми.

Для зручності сприйняття подамо це у вигляді діаграми (див. рис.2. 8)

Порівняння 3-А та 3-Б класів за рівнем сформованості в учнів умінь аналізувати та розуміти зміст художнього твору

Рис.2.8

II етап нашого дослідження – *формувальний експеримент*. Його мета: організувати з учнями 3-А (експериментального) класу різні види навчальних проєктів, які б сприяли підвищенню у них рівня розуміння змісту художніх творів.

У 3-Б (контрольному) класі навчальний процес здійснювався за методикою вчителя.

Учням 3-А (експериментального) класу було запропоновано виконати навчальні проєкти:

1. «Історія виникнення книги»;
2. «Книга природи».

Під час роботи над розділом «Від слова - до книги», опрацьовувавши науково-пізнавальну статтю Віктора Дацкевича «Як з'явилася друкована книга» ми запропонували учням 3-А (експериментального) класу виконати проект «Історія виникнення книги».

Тип проекту за складом учасників: груповий.

Тип проекту за тривалістю: короткостроковий.

Тип проекту за пріоритетним видом діяльності: інформаційний, творчий

Тип проекту за предметно-змістовим напрямком: міжпредметний

Вибір такого проекту обумовлений відсутністю у сучасних дітей інтересу до книги та складністю сприйняття творів такого жанру.

Мета проекту:

- ✓ Формування в учнів знань про історію виникнення книги.
- ✓ Поглибити розуміння змісту твору.
- ✓ Формування в учнів навичок розрізняти за показниками види книг.
- ✓ Визначать та усвідомлювати значення ролі книги в житті людини, сучасному світі.
- ✓ Формування рис успішного мовця і творчого читача.
- ✓ Вдосконалення навички пошуку інформації, її обробки та збереження.
- ✓ Формування навичок роботи в команді.
- ✓ Сприяти розвитку вміння мислити оригінально, доносити нові ідеї до інших.

Завдання проекту:

- з'ясувати становлення появи першої книги;
- встановити значення книги для людини;
- скласти правила гігієни та поведження з книгою;
- прослідкувати розвиток виникнення книги і спрогнозувати подальшу роль книги в історії людства.

Очікувані результати:

- поява інтересу до «спілкування» з книгою

- розуміння, що книга слугує джерелом знань про навколишнє середовище
- поява бережливого ставлення до книги
- розвиток творчої активності та використання отриманих знань в різноманітних видах діяльності

Тема проекту, на нашу думку актуальна. Одним з найбільш важливих винаходів людства, що дозволили зберігати і примножувати його мудрість, стала книга. Саме вона стала головним вінцем писемності, осередком і символом знань.

Історія виникнення і розвитку писемності нерозривно пов'язана з історією появи книг. Спочатку усні розповіді і наскальні малюнки виступали головними методами передачі інформації. Але з часом різні народи світу почали винаходити свої системи знаків для позначення слів. З цього моменту виникає історія писемності.

Тому цей проект спрямований на розширення уявлень про історію виникнення книги, поглибленні пізнавальних інтересів, усвідомленні ними ролі книги в житті людини, сучасному світі, формування рис успішного мовця і творчого читача. Учні вчитимуться самостійно виділяти у книжці та правильно називати структурні елементи, пояснювати їх призначення.

Учні об'єднались у 3 дослідницькі групи. Кожна група мала свою назву (див.рис.2.8).

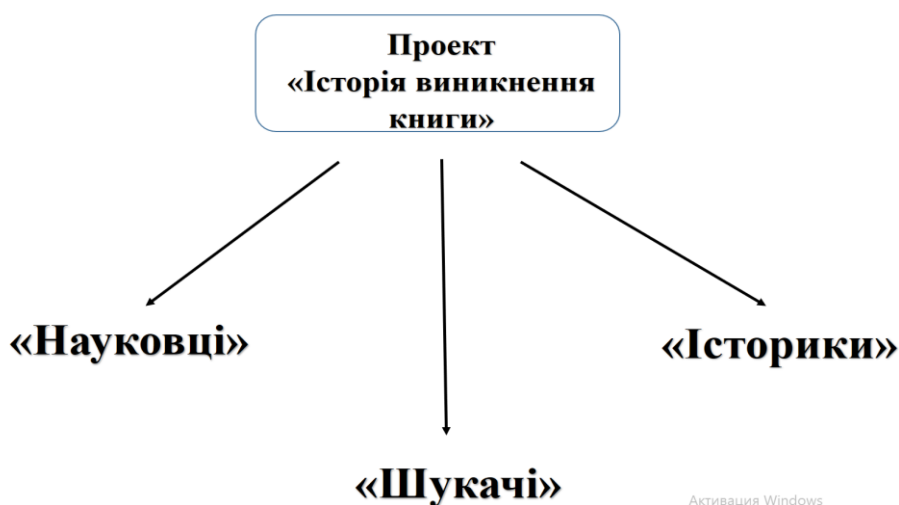

Рис.2.9

Групи для виконання проекту

Для кожної групи було визначено загальну проблему – книга у житті людини, розроблено інформаційні листи із завданнями та рекомендаціями щодо виконання проекту (див.Додаток Б). Для кращого розуміння подамо це у вигляді таблиці (див. табл.2.9).

Таблиця 2.9

Види діяльності кожної групи

Назва групи	Завдання
«Науковці» (наукова довідка про виникнення книги)	1.Коли і як з`явилась книга?(підготувати розповідь). 2.Створити буклет «Історія виникнення перших книг».
«Шукачі» (збір та впорядкування цікавих матеріалів про книгу)	1.Знайти загадки, приказки, вірші про книжку. 2. Створити збірку.
«Історики» (історична довідка про виникнення книги)	1.Розкрити історію виникнення книги. 2.Створити мультимедійну презентацію «Правила поведження з книгою».

Із таблиці 2.9 видно, що запропоновані кожній групі завдання, дозволяли спрямувати та активізувати пізнавальну діяльність учнів. Пошук та обробка інформації були для учнів 3-А (експериментального) класу цікавими; спрямували їхню увагу на деталі у змісті художнього твору: визначення теми, головної думки твору, встановлення причинно-наслідкових зв`язків, відтворення послідовності подій у творі тощо.

Оформлення кінцевих результатів вимагало створення: буклету (група «Науковці»), мультимедійної презентації (група «Історики»), невеличкої збірки з прислів`ями, віршами про книжку (група «Шукачі»).

На уроках літературного читання можна використовувати навчальні проекти як короткотривалі, так і довгострокові. Ми вирішили виконати проект з учнями 3 класу за результатами цілого розділу, який має назву «Цікава книга природи».

Тип проекту за складом учасників: груповий.

Тип проекту за тривалістю: довгостроковий.

Тип проекту за пріоритетним видом діяльності: дослідницький, творчий

Тип проекту за предметно-змістовим напрямком: міжпредметний

Аналізуючи зміст різних жанрів, ми виокремлювали по ходу завдання для груп. Читаючи твори, вміщені у цьому розділі, молодші школярі повинні звертати увагу на те, як по-різному описано осінь, ліс, вітер, які слова вжито, щоб передавати різні стани природи, настрої людей. Необхідно зазначити, що у підручнику наприкінці розділу передбачена підсумкова робота. Учні мають узагальнити та систематизувати знання, які отримали під час вивчення даного розділу. Для цього ми вирішили виконати навчальний *проект «Книга Природи»*

Мета проекту:

- ✓ узагальнити та систематизувати навчальний матеріал з розділу;
- ✓ поглибити розуміння змістів художніх творів з даного розділу;
- ✓ розширювати знання дітей про пори року;
- ✓ розвивати критичне мислення;
- ✓ формувати навички роботи у команді;
- ✓ навчити представляти результати власних досліджень;
- ✓ навчити публічно захищати результати власної діяльності;
- ✓ вчити учнів використовувати комп'ютерні технології як засіб для пошуку, опрацювання, збереження та обробки інформації.

Завдання:

- ✓ поглибити знання учнів щодо змісту прочитаних творів;
- ✓ встановити значення книги для людини;
- ✓ створити міні-книжку «Книга природи».

Для виконання навчального проекту учні розділились на такі групи. Для кожної групи було сформульовано чітке завдання (див.табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Завдання для груп проекту «Книга Природи»

Назва групи	Завдання
1. «Літератори»	Обрати прозовий твір з розділу та проаналізувати його, скласти схеми.
2. «Художники»	Створити малюнки до одного твору з розділу; за допомогою малюнків серії зобразити зміст даного твору оформити книжку.
3. «Поети»	Проаналізувати один віршований твір, скласти схеми. Створити власні вірші про осінь.
4. «Розумники»	Обрати віршований твір, проаналізувати та спробувати продовжити його або написати власний за темою аналізованого.
5. «Дослідники»	Обрати будь-який твір з розділу та визначити у ньому художні засоби.

Із таблиці 2.10 видно, що даний довгостроковий проект вимагав створення більшої кількості груп. Робота над проектом проходила у шість етапів (див.табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Алгоритм роботи над проектом «Книга Природи»

Етапи роботи над проектом	Зміст роботи	Діяльність учнів	Діяльність вчителя
Підготовка	<ul style="list-style-type: none"> ✓ визначення теми; ✓ визначення завдань проекту. 	Обговорюють предмет з учителем і отримують додаткову інформацію. Встановлюють мету	Знайомить із змістом проекту «Книга природи», мотивує учнів. Допомагає у постановці мети.

		власної діяльності	
<i>Планування</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ визначення джерел інформації; ✓ визначення способів збору й аналізу інформації; ✓ формування уявлень про бажані результати; ✓ розподіл завдань. 	Розробляють план дій щодо реалізації проекту «Книга природи». Формулюють завдання.	Пропонує ідеї та висловлює припущення.
<i>Дослідження</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ збір інформації; ✓ вирішення проміжних завдань; ✓ безпосередня робота над проектом «Книга природи». 	Виконують роботу над нашим проектом	Спостерігає, консультує.
<i>Результати</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ аналіз результатів; ✓ формулювання висновків. 	Аналізують інформацію. Підводять підсумки.	Спостерігає, консультує.
<i>Оформлення</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ представлення результатів діяльності. 	Презентують, обговорюють.	Слухає, ставить доцільні запитання в ролі рядового учасника.
<i>Оцінка</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ оцінювання роботи над проектом. 	Беруть участь в оцінці шляхом колективного обговорення і самооцінок.	Оцінює зусилля учнів, креативність, якість використання джерел інформації.

У цілому під час роботи над проектом «Книга природи» учитель виконував такі *функції*:

- допомагав учням у пошуку джерел, необхідних для роботи над проектом;
- координував весь процес;
- підтримував та заохочував учнів;
- підтримував безупинний зворотний зв'язок, щоб допомагати учням просуватися в роботі над проектом «Книга природи».

Виконуючи різні види навчальних проектів, ми допомагали молодшим школярам долати невпевненість у власних силах, не боятися власних помилок, переконує. Пам'ятати, що не помиляється лише той, хто нічого не робить.

Після завершення проекту, учні узагальнили та систематизували знання з вивченого розділу «Цікава книга природи», краще зрозуміли зміст творів, вміщених у даний розділ, розширили знання про пори року, створили міні-книжку «Книга природи».

Отже, проектна технологія – ефективна педагогічна методика в початковій школі. Проектна діяльність є для учнів цікавою, незвичайною. Вона спонукає до самостійного пошуку та реалізації теоретичних знань; забезпечує вміння глибоко розуміти зміст виучуваних художніх творів

2.3. Результати дослідження.

Щоб переконатися в ефективності організованої нами в 3-А (експериментальному) класі проектної діяльності, спрямованої на розвиток рівня розуміння молодшими школярами змісту художніх творів в обох класах (3-А та 3-Б) було проведено контрольний зріз. Це *третій етап* нашого експерименту. Шляхом експертного оцінювання було визначено рівні сформованості в учнів аналізувати та глибоко розуміти художні твори.

По завершенню дослідно-експериментальної роботи для підтвердження нашої гіпотези ми розробили завдання до тексту (див.Додаток В), спільні для обох класів. Запропоновані завдання схожі на ті, що давалися учням на констатувальному етапі.

Завдання до тексту для учнів 3х класів

1. Прочитай текст.
 2. Запиши дійових осіб казки (1б.)
-

3. Заповни таблицю (1б.)

Головні персонажі	Другорядні персонажі

4. Знайди та запиши речення, яке визначає головну думку твору (2б.)
-

5. Прономеруй (від 1 до 6) послідовність подій у творі (2б)

- Нові друзі.
- Дейзі рятує вогник маяка.
- Черепашка на острові.
- На африканському березі жила черепашка.
- Моряки забули про свою здобич.
- Дейзі пливе у невідому далечінь.

6. Знайди у тексті слова, які характеризують черепашку Дейзі. Запиши їх (2б.)
-

7. Поясни, чому черепашка Дейзі кинулась до ледь тліючого вогню? (2б.)
-

8. Які почуття у вас викликала дана казка? (2б.)
-

Аналізуючи роботи учнів, ми виявили, рівень розуміння змісту художнього твору у 3-Б (контрольному) класі залишився без суттєвих змін. Щодо учнів 3-А (експериментального) класу можна сказати, що молодші школярі після проведених уроків літературного читання з елементами проектного навчання, краще стали аналізувати та розуміти зміст художніх творів. Подамо результати у таблицю (див. табл.2.12)

Таблиця 2.12

Результати виконання завдань учнями 3х класів для виявлення рівнів розуміння змісту художнього твору

<i>Рівні розуміння учнями змісту художнього твору</i>	3-Б клас (контрольний) (27 учнів)		3-А клас (експериментальний) (28 учнів)	
	Кількість учнів	Відсотки	Кількість учнів	Відсотки
Високий	4	14,8%	5	17,9%
Достатній	8	29,6%	8	28,6 %
Середній	11	40,7%	11	39,3 %
Початковий	4	14,8%	4	14,3%

Як бачимо з таблиці високий рівень розвитку умінь аналізувати художні твори у контрольному класу залишився без змін, а в експериментальному зріз на 10,8%. Достатній рівень відповідно збільшився: на 3,7 % – у контрольному, і у експериментальному – на 11%. Середній рівень у контрольному класі залишився без змін, а у експериментальному - зменшився на 14,3 %. Початковий рівень у контрольному класі зменшився на 3,7%, а у експериментальному класі зменшився на 7,1%.

Для зручності сприйняття подамо це у вигляді діаграми (див. рис.2. 10)

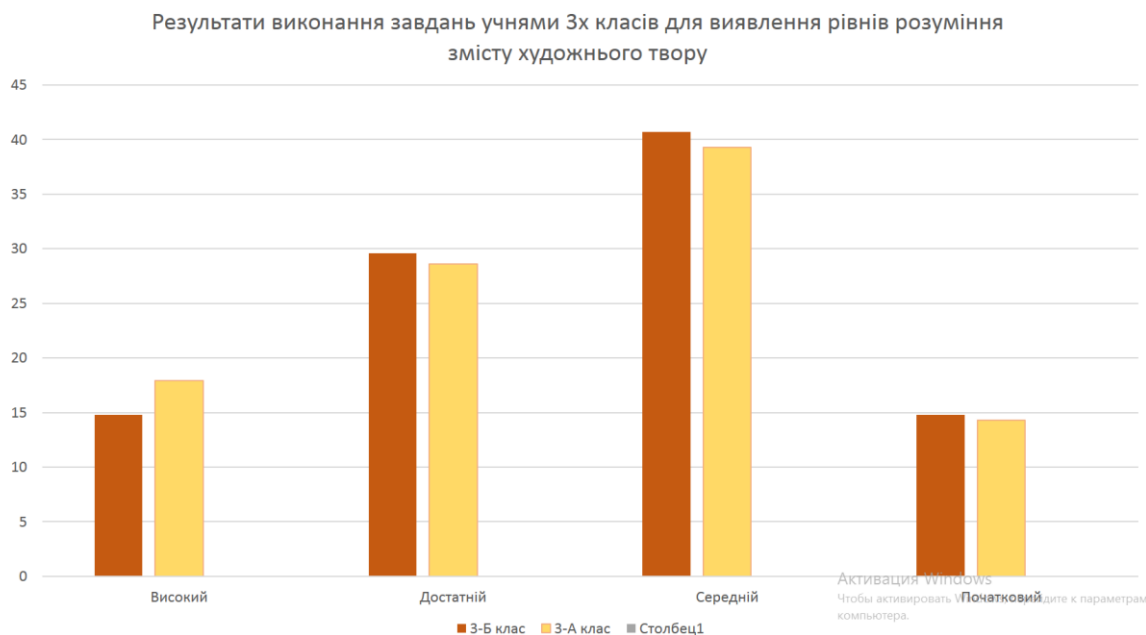

Рис. 2.10

Порівняння 3-А та 3-Б класів за рівнем сформованості в учнів умінь аналізувати та розуміти зміст художнього твору

Динаміку рівнів сформованості умінь аналізувати та розуміти зміст художніх творів подамо у вигляді таблиці (див.табл.2.13)

Таблиця 2.13

Динаміка рівнів сформованості в учнів умінь аналізувати та розуміти зміст художніх творів до формувального етапу експерименту та після його завершення

Рівень	3-А (Експериментальний) клас		3-Б (Контрольний) клас	
	до експерименту	після експерименту	до експерименту	після експерименту
Високий	7,1%	17,9%	14,8%	14,8%
Достатній	17,6%	28,6%	25,9%	29,6%
Середній	53,6%	39,3%	40,7%	40,7%
Початковий	21,4%	14,3%	18,5%	14,8%

Динаміка розвитку рівня сформованості в учнів умінь аналізувати художні твори вказує на позитивні зміни у 3-А(експериментальному) класі та

незначні зрушення в 3-Б (контрольному) класі. Зіставивши отримані результати, можемо зробити висновок про ефективність використання проектної технології на уроках літературного читання під час опрацювання змісту художніх творів.

Отже, одержані результати підтверджують ефективність розробленої програми експериментального навчання та правильність висунутої гіпотези..

Висновки до розділу 2

Аналіз передового педагогічного досвіду щодо використання проектної технології, проведення експериментальної роботи дозволяє стверджувати, що вчителі-практики недостатньо використовують проектну технологію на уроках літературного читання. Але, на нашу думку, проектна діяльність може бути ефективною саме на цих уроках у зв'язку з аналізом змісту художніх творів. Це підтверджує проведена нами експериментальна робота.

На констатувальному етапі ми виявили актуальний рівень розуміння учнями змісту художнього твору. Обрали експериментальний клас. Впровадили проектну діяльність, яка передбачала створення початкових проектів на уроках літературного читання. Після цього ми провели контрольний зріз і виявили, що проектна технологія підвищує рівень розуміння змісту художнього твору молодшими школярами.

Висновки

Отже, на основі аналізу теоретичних джерел можемо стверджувати, що проектна технологія набуває нового переосмислення у контексті Нової української школи. Проектна діяльність – одна із найперспективніших складових освітнього процесу, адже вона створює умови для творчого саморозвитку та самореалізації молодших школярів.

Робота над проектом на уроках літературного читання має інноваційний характер: вимагає від школярів застосувати нові знання, спираючись на засвоєний раніше матеріал; виробляє вміння діяти і приймати рішення самостійно чи в складі команди, розв'язувати конфлікти; розвиває критичне, рефлексивне мислення і прагнення до творчості та саморозвитку; формує бажання і здатність самостійно вчитися.

Ми вважаємо, що проектна технологія може бути ефективною саме на уроках літературного читання у зв'язку з аналізом змісту художніх творів. Це підтверджує наша дослідно-експериментальна робота.

Результати кваліфікаційного дослідження підтвердили достовірність висунутої гіпотези про те що, рівень розуміння учнями змісту художніх творів значно зросте за умови використання різних видів навчальних проектів та активної пізнавальної діяльності.

1. Алексєєв В. Проекти в початковій школі / В.Алексєєв // Початкова освіта. – 2018. - № 17. – С. 39-43.
2. Артемова Л. Г. Щоб дитина хотіла і вміла вчитися / Л. Г. Артемова // Дошкільне виховання. – 2000. - №5. – С. 6-7.
3. Башинська Т. Проектувальна діяльність – основа взаємодії вчителя на учнів / Т. Башинська // Початкова школа. – 2003. - № 6. – С.15-17.
4. Башинська Т. Проектувальна діяльність – основа взаємодії вчителя та учня / Т. Башинська // Початкова школа. – 2003. - № 7. – С. 10-13.
5. Белобородов Н.В. Социальные творческие проекты в школе: практическое пособие / Н.В. Белобородов. – М.: Аркти, 2006. – 163 с.
6. Бех І. Д. Молодший школяр як особистість / І. Д. Бех // Навчання і виховання учнів 4 класів. Методичний посібник для вчителів. / Упор. О. Я. Савченко. – К.: Академ. Видав. – 2005. – с.12-18.
7. Білик В. Проектна діяльність – основа розвитку творчих здібностей молодших школярів / В. Білик // Початкова школа. – 2013. – №5. – С. 6 - 9.
8. Білоконна Н.І. Виховні можливості уроків літературного читання / Н.І.Білоконна, І.А.Кравцова, О.А. Павлик // Початкова школа. – 2015. - № 10. – С. 38-49.
9. Білоконна Н.І. Емоційно-естетичне виховання молодших школярів на уроках літературного читання / Н.І. Білоконна //Вісник Міжнародного дослідного центру: «Людина: мова,культура,пізнання»: щокварт. наук. Журн.: [гол. ред. О.М.Холод]. – Кривий Ріг, 2014. – С. 10-14.
- 10.Білоконна Н.І. Формування емоційної культури дітей молодшого шкільного віку засобами художньої літератури / Н.І. Білоконна, В.С. Абрамчук // . – Кривий Ріг: КПІ ДВНЗ «КНУ», 2015. – 84с.
- 11.Богданець-Білокаленко Н. Літературне читання.Уроки. / Н. Богданець-Білокаленко, С.Романюк. – Київ: Вид.дім «Перше вересня», 2017. – 136с.
- 12.Бодько Л. Метод проектів як засіб реалізації особистісно-орієнтованого навчання/ Л. Бодько // Початкова школа. – 2013. – № 10. – С. 1-5.

- 13.Боришкевич Р. З «Малятком» у світ читання/ Р.Боришкевич // Початкова освіта. – 2017. – № 11. – С. 5-10.
- 14.Бритвина Л.Ю. Метод творческих проектов на уроках / Л.Ю. Бритвина // Начальная школа. – 2005. – № 6. – С. 44–47.
- 15.Бродовская З.В. Проектная деятельность учителя начальных классов: проблемы и перспективы / З.В. Бродовская // Сибирский учитель. – 2011. – № 1. – С. 45–51.
- 16.Вільк Г. Дитячі роки Тараса Шевченка / Г. Вільк // Початкова школа. – 2018. - №5. – С. 64-65.
- 17.Волкова Н.П. Педагогіка [навч.посіб.] / Н.П. Волкова – К.: Альма-матер, 2007.- 610 с.
- 18.Ганус Т.В. До проблем літературознавчого аналізу художніх текстів для читання в початковій ланці школи [Електронний ресурс] — Режим доступа: <http://www.rusnauka.com/>
- 19.Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко// – К.: Либідь, 1999. – 376с.
- 20.Гузеев В. В. Проектное обучение как одна из интегральных технологий / В. В. Гузеева // Центр проблем развития образования ; Республиканский ин-т развития высшей школы БГУ. – Минск : РИВШ БГУ, 2003. – 240 с. – С. 48–62. – (Серия “Современные технологии университетского образования” ; вып. 2).
- 21.Гузенко О. Особливості навчальних проектів / О. Гузенко // Українська мова і література. – 2008. - № 8. – С. 6-10.
- 22.Даниленко Т.М. Проектна діяльність на уроках у початковій школі / Т. Даниленко, В. Пеньшина // Початкове навчання. – 2009. - № 16. –С. 54-58.
- 23.Державний стандарт початкової освіти від 21 лютого 2018р [Електронний ресурс] — Режим доступа: <http://dano.dp.ua/attachments/article/>
- 24.Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: [навч.посіб.] / І.М.Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352с.

25. Додусенко Н.О. Проектна діяльність у початковій школі/ Н.О. Додусенко, І.В. Нетужилова // – Х.: Вид. група «Основа», 2010. – 223с.
26. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України; головний ред. В.Г.Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
27. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н.П. Наволокова. – Х.: Вид. група «Основа», 2009. – 176 с.
28. Єгупова В. Урок літературного читання у 3 класі / В. Єгупова // Початкова школа. – 2017. - №9. – С. 18-21.
29. Жуковська С.В. Впровадження проектної діяльності в роботу вчителя початкових класів/ С.В. Жуковська // Початкове навчання та виховання. – 2006. – № 8.– С.35-38.
30. Землянская Е.Н. Учебные проекты младших школьников / Е. Землянская // Начальная школа. – 2005. - №9. – С.27-29.
31. Інноваційні технології навчання української мови і літератури / укладач О.І. Когут. – Тернопіль: Астон, 2005. – 204 с.
32. Інноваційні технології на уроках читання: Методична система ЧПКМ / Упоряд. Франчук О.В. – Х.: Вид. група «Основа», 2009. – 192с.
33. Ісаєва Г. Метод проектів - ефективна технологія навчання / Г. Ісаєва// Підручник для Директора. -2005. - № 9-Ю. -С. 4-10.
34. Калмыкова В.В. Можно ли организовать проектную деятельность на уроке? В. Калмыкова, Г. Жафарова // Начальная школа. – 2012. - № 9. – С. 61-64.
35. Коваленко Л. Формування ключових компетентностей на уроці літературного читання в 3 класі / Л. Коваленко // Початкова школа. – 2017. – № 1. – С. 8-10.
36. Кондратова Л.Г. Організація проектної діяльності учнів в позаурочний час / Л.Г. Кондратова. – Х. : Основа, 2009. – 124с.
37. Конышева Н.М. Проектная деятельность школьников / Н. М. Конышева // Начальная школа. – 2006. - № 1. – С. 17-27.
38. Котелянець Н. Проектний метод навчання молодших школярів/Н. Котелянець // Рідна школа. – 2001. - № 10. – С.47-48.

- 39.Кохно Т.Н. Формування читацьких навичок на уроках літературного читання у 3 класі: методичні рекомендації/ Т.Н.Кохно // . – К.: Педагогічна думка,2014. – 52с.
- 40.Кочерга О. В. Психологічні основи дій молодших школярів / О. В. Кочерга // Початкова школа. – 2008. - №1. – С.31 – 34
- 41.Кравцова І.А. Особливості роботи над змістом художнього твору у початкових класах / І.А. Кравцова // Формування творчої особистості в умовах компетентнісної освіти: збірник науково-методичних статей кафедри ЗМПН ДВНЗ «Криворізький державний педагогічний університет»; за заг. ред. О.А. Павлик. –Кривий Ріг: КПІ, 2016. – Вип.9. – С. 77-83.
- 42.Крижанівська М. Урок літературного читання / М.Крижанівська // Початкова школа. – 2018 - № 5. – С. 20-22.
- 43.Кримський С.Б. Проект і проектування в сучасній цивілізації // Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати: Практико-зорієнтований збірник / Керівник авторського колективу – директор ліцею міжнародних відносин № 51С.М. Шевцова. Науковий керівник і редактор – канд. істор. наук І.Г. Єрмаков. – К.: “Департамент”, 2003. – 320с.
- 44.Кутурженко Т. Проектне освітнє середовище / Т. Кутурженко // Початкова освіта. – 2017. – № 10. – С. 9-12.
- 45.Лагола І. Формування в учнів навичок структурно-сміслового аналізу художнього тексту на прикладі творів І.Андруссяка / І. Лагола, Л. Свиріпа // Початкова школа. – 2017. - №12. – С. 16-19.
- 46.Левин Л. Новые пути школьной работы. Метод проектов / Л.Левин// – М.:ЕКСПО, 1999. – 214с.
- 47.Літвін Н.Ю. Формування читацької активності на уроках літературного читання у початковій школі/ Н.Ю.Літвін // Формування творчої особистості в умовах компетентнісної освіти: збірник науково-методичних статей кафедри ЗМПН ДВНЗ «Криворізький державний педагогічний університет»; за заг. ред. О.А. Павлик. –Кривий Ріг: КПІ, 2016. – Вип.9. – С. 65-73.

- 48.Лодатко Є.О. Вчитель початкової школи у соціокультурному вимірі суспільства: [навч.посіб.] / Є.О.Лодатко, Л.В. Кондрашова // . – К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. – 232с.
- 49.Максимчук Л. Метод проектів – метод проблем / Л. Максимчук // Початкова освіта. – 2017. – № 10. – С. 4-8.
- 50.Мантула Т.І. Проектні технології: теорія і практика / Т.І.Мантула. – Кіровоград: ТОВ «ПОЛІМЕД-Сервіс», 2008. – 150 с.
- 51.Мартиненко В.О. Моделювання уроків літературного читання під час опрацювання художніх текстів [Електронний ресурс] — Режим доступа: <http://lib.iitta.gov.ua/>
- 52.Марченко Т. Проектна діяльність як засіб формування компетентностей в учнів початкової школи / Т. Марченко // Початкова школа. – 2017. – № 7. – С. 44-46.
- 53.Матюніна І. Формування ключових компетентностей у молодших школярів / І.Матюніна, О.Максименко // Початкова освіта. – 2017. - №22. – С.4-9.
- 54.Мишак Г. Виховні і освітні завдання уроків читання в початкових класах / Г. Мишак// Актуальні питання теорії і практики початкового навчання: збірник наукових праць студентів. – Кривий Ріг: КПІ ДВНЗ «КНУ», 2013. – Вип. 6. – 256с.
- 55.Москвина Ю. Как подготовить проект? / Ю. Москвина // Начальная школа. – 2009. - № 3. – С.13-16.
- 56.Навчання і виховання учнів 3 класу: [навч.посіб. для вчителів] / Упоряд. О. Я. Савченко. – К.: Видавництво «Початкова школа». – 2005. – 640с.
- 57.Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. К. : Видавничий дім "Освіта", 2012. - 392 с.
- 58.Навчальні програми для 1-4 класів [Електронний ресурс] — Режим доступа: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>

59. Настільна книга педагога. Посібник для тих, хто хоче бути вчителем-майстром / Упорядники: Андреева В.М., Григораш В.В. – Х.: Вид. група «Основа»: «Тріада+», 2009. – 352с.
60. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті [Електронний ресурс] — Режим доступа: <file:///C:/Users/Downloads/natsionalnadoktryna.pdf>
61. Нижник О. Особливості використання проектної технології / О. Нижник // Українська мова і література. – 2008. - № 8. – С.11-12.
62. Ницета В. Метод проектів і його життєво-компетентнісний потенціал / В. Ницета // Українська мова і література. – 2008. - № 8. – С. 3-5.
63. Норенко Л. Цікавий урок у початковій школі / Л. Норенко // Початкова школа. – 2017. - №9. – С. 61-63.
64. Онопрієнко О. Проектна технологія як засіб компетентнісно-орієнтованого навчання / О. Онопрієнко // Учитель початкової школи. – 2013. - № 1. – С.2-6.
65. Онопрієнко О.В. Управління проектною діяльністю молодших школярів/О.В.Онопрієнко // Початкова школа. - 2005. № 6. – С.18.
66. Освітні технології: [навч. посіб] / О. М. Пехота, А.З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.: За ред. О.М. Пехоти. – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – 255с.
67. Пахомова Н.Ю. Проектна діяльність: [навч. посіб] / Н. Ю. Пахомова. — Х.: Ранок, 2016. — 273 с.
68. Педагогічний словник / За ред. М.Д.Ярмаченко. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 514с.
69. Петрина А. Світла зірка Лесі Українки / А. Петрина // Початкова школа. – 2018. - №2. – С.62-63.
70. Петровська Н. В.. Проектна технологія: сутність, досвід використання, перспективи / Н. Петровська, Т. Воропай // Початкове навчання. – 2009. - № 25. – С. 2-11.

- 71.Петровська Т. Система роботи над образними засобами художнього твору на уроках літературного читання / Т.Петровська// Початкова школа. – 2013. – № 4. – С. 5 - 7.
- 72.Пилюгина Н.А. Проектный метод – один из способов реализации компетентностно-ориентированного обучения / Н.А. Пилюгина // Начальная школа. – 2014. – № 1. – С. 44–46.
- 73.Пироженко Л.В. Проекти в українській школі початку ХХ століття // Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати: Практико-зорієнтований збірник / Керівник авторського колективу – директор ліцею міжнародних відносин № 51 С.М. Шевцова. Науковий керівник і редактор – канд. істор. Наук І.Г. Єрмаков. – К.: “Департамент”, 2003. –489с.
- 74.Полат Е. С. Метод проектов / Е. С. Полат // Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева, А. Е. Петров ; под ред. Е. С. Полат. – М. : Издательский центр “Академия”, 2002. – 272 с.
- 75.Полєвікова О. Нова українська школа: відчуваємо, думаємо, діємо / О.Полєвікова// Початкова школа. – 2017. – № 4. – С. 13-15.
- 76.Поліщук І. Естетичне виховання учнів початкових класів на роках літературного читання / І.Поліщук//Українська мова і література в школі. – 2017. – № 1. – С. 41-42.
- 77.Проекти в початковій школі: тематика та розробки занять / упоряд.: О. Онопрієнко, О. Кондратюк. – К.: Шкільний світ, 2007. – 128с.
- 78.Проектна діяльність у школі / Упоряд. М. Голубченко. – К.: Шк.. світ, 2007. – 128 с.
- 79.Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти / О.Я. Савченко//. – К.: Грамота, 2012. – 504с.
- 80.Савченко О.Я. Літературне читання : укр. мова для загальноосвіт. навч. закл. з навчанням укр. мовою: підруч. для 2-го кл. загальноосвіт. навч.закл. / О.Я. Савченко. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2012. – 160с.

- 81.Савченко О.Я. Літературне читання : укр. мова для загальноосвіт. навч. закл. з навчанням укр. мовою: підруч. для 3-го кл. загальноосвіт. навч.закл. / О.Я. Савченко. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 192с.
- 82.Савченко О.Я. Літературне читання : укр. мова для загальноосвіт. навч. закл. з навчанням укр. мовою: підруч. для 4-го кл. загальноосвіт. навч.закл. / О.Я. Савченко. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2014. – 192с.
- 83.Савченко О. Метод проектів на уроках літературного читання/ О.Савченко // Початкова школа. – 2015. – № 11. – С. 26-30.
- 84.Савченко О.Я. Розуміння молодшими школярами літературних творів: сутність процесу і засоби формування / О.Я. Савченко // Початкова школа. – 2017. - №8. – С. 5-8.
- 85.Савченко О.Я. Уміння вчитися - ключова компетентність молодшого школяра - Київ: Педагогічна думка, 2014. – 176 с.
- 86.Савенков А.И. Методика учебного исследования и проектирования в практике начального обучения / А. Савенков // Начальная школа. – 2012. - № 9. – С.54-61.
- 87.Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий / Г. К. Селевко : в 2 т. – Серия “Энциклопедия образовательных технологий”. – М. : НИИ школьных технологий, 2006. - Т. 1. – 2006. – 535 с.
- 88.Сенцова Л.Є. Проектування як різновид пізнавальної діяльності учнів /Л.Є. Сенцова // Початкове навчання. – 2010. - № 5. – С. 12-16.
- 89.Сучасні шкільні технології. Ч.2 / Упоряд. І. Рожнятовська. – К.: Ред. Загальнопед.газ.,2004. – 128с.
- 90.Тарасова Т.И. Метод проектов как способ достижения метапредметных результатов / Т. Тарасова // Начальная школа. – 2012. - № 10. – С.27-31.
- 91.Типова освітня програма Нової української школи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2018. – 392с.
- 92.Федорець М.А. Метод проектів як ефективний спосіб засвоєння матеріалу на заняттях /М.А. Федорець // Нові технології навчання. - К., 2006. - №43. – С. 8-13.

- 93.Цимбал О.М. Проектні технології: особливості впровадження у початковій школі / О. Цимбал, О. Тягло, П. Цимбал // Початкове навчання. – 2008. - № 19. – С. 2-13.
- 94.Чавс У. Проектне навчання у початковій школі / У. Чавс // Початкова школа. – 2016. - № 10. – С.50-53.
- 95.Яценко С. Проект початкової школи / С. Яценко, О. Харченко // Початкова освіта. – 2017. – № 4. – С. 4-6
- 96.Ящук С. Розвиток творчого потенціалу у процесі проектно-технологічної діяльності / С. Ящук // Рід. шк.. – 2004. - №4. – С.9-11.
- 97.Lyubchack N. PROJECT TECHNOLOGY: ESSENCE AND THE FEATURES OF USING PROJECTS IN EDUCATIONAL PROCESS (2016), 11, 5 – 34.
- 98.Garvis,S., Pendergasy.D. (2010b). Supporting novice teachers of the arts. International Journal of Education the Arts, 11(8), 1 -23

ДОДАТОК А

ЯК МУДРА ВАЛІЗА ЖИТТЮ ВЧИЛА

Сталося це спекотного червневого дня, коли хочеться скупатися в прохолодній воді. Родина Ковальчуків збиралася на курорт. Усі бігали по квартирі, шукали свої речі. Але дивна річ: нічого неможливо було знайти. Мама шукала свою улюблену сукню. Тато не міг знайти смугасту краватку. Бабуся бурчала, бо м`які капці кудись поділися. Оленка і Петрик шукали іграшки.

До потяга лишалася година. Першому урвався терпець татові.

Він сказав, що мамі вечірня сукня не знадобиться. Бабусі м`які капці теж будуть не потрібні. А нас попросив дати відпочити іграшкам. Бо за каруселями і пляжем ми не встигатимемо гратися. І він свою краватку вже не шукатиме.

Швиденько взяли валізи, поїхали на вокзал. Останньої хвилини заскочили до вагона і рушили.

Тим часом у порожній квартирі освоювався гномик Мудрун. Його друг домовичок поїхав разом із господарями. А Мудрунчика попросив наглядати за квартирою.

Раптом відчинилася шафа, і звідти вийшла стара пузата валіза.

- Нарешті поїхали. Я думала, що задихнутися тут. Та і речей багато довелося сховати.
- Для чого ви це зробили? – вигукнув Мудрун.
- Для того, щоб не тягали за собою непотріб. Бачиш, який я маю вигляд: стара, порвана. А мені не так багато років. У мене пхали все, що мають. А потім навіть не витягували. Тепер я забута і нікому не потрібна.
- Але для чого ви заховали речі?
- Бо побачила, як напихають непотріб у мої донечки-валізки. Хто, як не мати, врятує своїх дітей?

За два тижні почулося, як відмикаються двері. У квартиру увірвався дитячий щебет. Непомітно з кишені виплигнув домовичок і кинувся Мудрунові в обійми.

На найвиднішому місці мама побачила свою сукню. Петрик знайшов своїх солдатиків, а Оленка – ляльку. Ще довго Ковальчуки не могли зрозуміти, що сталося з їхніми речами і хто їх заховав.

Наступного року метушні й пошуків не було, речі лежали на своїх місцях. Адже наука старої валізи не минула марно. Проте про всяк випадок Мудрун розказав домовичкові про витівку старої валізи. І з тих пір домовичок контролював, щоб усе необхідне було на видному місці. А непотрібне – якнайдалі від людського ока.

За Дариною Мурмуєнко, 325 слів

ДОДАТОК Б

Інформаційний листок із завданнями для учнів 3 класу

(1 група)

Для реалізації проекту «Історія виникнення книжки» одна група буде мати свою назву та своє окреме завдання, яке вона буде презентувати іншим.

Група «Науковці»

- 1) Коли і як з'явилась книга? Підготуйте розповідь.
- 2) Підготувати буклету «Історія виникнення перших книг».

Рекомендації:

- Розподіліть обов'язки у групі
- Опрацюйте відповідну літературу або інтернет джерела з відповідної теми
- Складіть план за яким будете починати розповідь
- Структуровано подайте матеріал у вигляді буклету
- Знайдіть цікаві факти з даної теми
- Використовуйте різноманітні фотографії та малюнки

Інформаційний листок із завданнями для учнів 3 класу

(2 група)

Для реалізації проекту «Історія виникнення книжки» кожна група буде мати свою назву та своє окреме завдання, яке вона буде презентувати іншим.

Група «Історики»

- 1) Розкрити історію виникнення книг.
- 2) Створення мультимедійної презентації «Правила поводження з книгою»..

Рекомендації:

- Розподіліть обов'язки у групі

- Опрацюйте відповідну літературу або інтернет джерела з відповідної теми
- Складіть план за яким будете починати розповідь
- Розповідь супроводжуйте різноманітними фотографіями, малюнками
- Визначте правила поводження з книгою
- Створіть мультимедійну презентацію

Інформаційний листок із завданнями для учнів 3 класу

(3 група)

Для реалізації проекту «Історія виникнення книжки» кожна група буде мати свою назву та своє окреме завдання, яке вона буде презентувати іншим.

Група «Шукачі»

- 1) Де можна знайти загадки, прислів'я, вірші про книжку?
- 2) Створення збірки у якій будуть вміщені прислів'я, загадки, вірші про книжку.

Рекомендації:

- Розподіліть обов'язки у групі
- Опрацюйте цікаві книжки, журнали, інтернет джерела де можуть знаходитись загадки, прислів'я, вірші про книгу
- Складіть невелику доповідь з теми: «Мої пошуки загадок, прислів'їв, віршів про книгу»
- Створіть власну збірку (блокнот) де будуть вміщені цікаві прислів'я, загадки та вірші про книгу
- Супроводжуйте свою збірку яскравими малюнками (намалюйте самостійно)

ДОДАТОК В

ЧЕРЕПАШКА ДЕЙЗІ

На теплому африканському березі жила черепашка Дейзі. Вона ніжилася під сонячним промінням. Плавала з матусею і сестричками у прибережних водах. Черепашка була безмежно щаслива.

Але трапилося лихо. До берега непомітно підійшов риболовний корабель. Моряки відіймали Дейзі морським тралом та кинули у діжку з дощовою водою. Корабель рушив у невідому далечінь.

Довгі дні неволі викликали у черепашки страх, а голод все більше знесилював її. Моряки за корабельною роботою забули про свою здобич. Дейзі загинула б голодною смертю, якби випадково діжка не перекинулася. Вода з діжки віднесла черепашку до борту, а товстий боцман грубо викинув її ногою у морську стихію.

Маленька Дейзі боролася з великою водою, але марно. Згодом хвилі винесли знесилену черепашку на острів. Тут жив старий моряк Герц, який запалював ліхтар на маяку. Разом з ним на острові проживали собака, кіт, папуга і коза. Вони знайшли непритомну Дейзі та віднесли у теплий будиночок.

Невдовзі Дейзі одужала. Їй було добре серед нових друзів. Але черепашка не могла забути матусю. Дейзі часто бувала біля моря. Вона вдивлялась у далину. Пригадуючи своє життя у рідному краю, вона витирала неслухняні сльози.

Старий моряк Герц бачив, як сумує черепашка, і чекав слушної нагоди, щоб переправити її в Африку. Сьогодні повинен підійти корабель з добрим капітаном.

Та штормовий вітер зірвав ліхтар на маяку, підняв його високо над землею і вдарив об камінь. Не тямлячи себе, Дейзі кинулася до ледь тліючого вогню. Вона накрила його своїм панциром, щоб зберегти цей рятівний вогник для маяка. Втрачаючи свідомість від болю, черепашка встигла помітити Герца. Він теж біг рятувати вогонь. А потім її огорнула темрява.

Дейзі не пам'ятала, як рятували її друзі. Маяк знову ожив завдяки врятованому вогню.

Через деякий час білосніжний корабель підійшов до берега, і друзі обережно перенесли маленьку, наполовину обпалену Дейзі у каюту доброго капітана. Життя поверталось наперекір злу. Бо зло завжди відступає перед добром. А добро – вічне, як вічним є Великий Всесвіт.

Добрий капітан доправив маленьку черепашку Дейзі на африканський берег. Її зустрічали матуся і сестрички. І була велика радість, і було велике свято.

За Анатолієм Грищуком, 325 слів

АНОТАЦІЯ

Богдан Х.М. Проектна технологія як засіб опрацювання змісту художнього твору учнями 3 класу / Х.М.Богдан. - Рукопис. – Кривий Ріг: КДПУ, 2018. – 93с.

У першому розділі кваліфікаційної роботи розглядаються основні теоретичні аспекти використання проектної технології у навчанні молодших школярів. Автором розмежовані такі питання: проектна технологія навчання як основа взаємодії вчителя та учнів; літературне читання в умовах сучасної початкової школи; особливості організації проектної діяльності молодших школярів на уроках літературного читання у зв'язку з аналізом змісту художніх творів

У другому розділі експериментально перевірено ефективність різних видів навчальних проектів, спрямованих на підвищення рівня розуміння молодшими школярами змісту художнього твору.

Ключові слова: проектна технологія, проектна діяльність навчальний проект, літературне читання, зміст художніх творів.

